

Susanna Hoseus

TILINTARKASTUKSEN KEHITTYMINEN JA UUDEN TILINTAR-
KASTUSLAIN VAIKUTUS TILINTARKASTAJAN TYÖHÖN

Liiketalouden koulutusohjelma

Taloushallinto

2008

TILINTARKASTUKSEN KEHITTYMINEN JA UUDEN TILINTARKASTUS-
LAIN VAIKUTUS TILINTARKASTAJAN TYÖHÖN

Hoseus, Susanna
Satakunnan ammattikorkeakoulu
Liiketalouden koulutusohjelma
Taloushallinnon suuntautumisvaihtoehto
Joulukuu 2008
Kulmala, Eila
UDK: 657.6
Sivumäärä: 66

Asiasanat: Tilintarkastaja, tilintarkastus, tilintarkastuslaki

---

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia uuden tilintarkastuslain keskeisiä muutoksia ja niiden muutoksien vaikutuksia tilintarkastajien työskentelyyn sekä tilintarkastuksen kehittymistä yleisesti Suomessa. Opinnäytetyön tutkimusosan tavoitteena oli selvittää uuden tilintarkastuslain vaikutuksia tilintarkastajan työskentelyyn, sekä kartoittaa tilintarkastajien mielipiteitä yleisesti tilintarkastuslain muutoksista ja tulevaisuuden näkymistä.

Opinnäytetyön teoriaosassa käsiteltiin uuden tilintarkastuslain keskeisiä muutoksia. Teoriaosassa käsiteltiin tilintarkastusta yleisesti, tilintarkastuksen raportointia, tilintarkastajien auktorisointia, tilintarkastajan riippumattomuutta sekä tilintarkastajan vastuuta.

Empiirisessä osassa käytettiin kvalitatiivista tutkimusmenetelmää. Tutkimusaineisto kerättiin lomakehaastattelujen avulla sähköpostin välityksellä. Näiden haastattelujen kohteena olivat tilintarkastajat (auktorisoidut, maallikkotilintarkastajat ja tilintarkastusassistentit), heille lähetetyt kysymykset olivat sisällöltään kaikille samanlaiset. Tutkimustuloksista käy ilmi miten tilintarkastajat suhtautuvat uuden tilintarkastuslain muutoksiin.

THE DEVELOPMENT OF AUDITING AND THE NEW FINNISH AUDITING LAWS EFFECT FOR THE AUDITORS WORK

Hoseus, Susanna

Satakunnan ammattikorkeakoulu, Satakunta University of Applied Sciences

Accounting

December 2008

Kulmala, Eila

UDC: 657.6

Number of Pages: 66

Key Words: Auditing, auditor, auditing law

ABSTRACT

The purpose of this thesis was to study the central changes in the new (Finnish) auditing law. The purpose was also to study the effects of the changes on the auditors' working and the development of the audit in Finland. The objective of the study part of the thesis was to investigate the effects of the new auditing law on the auditor's working. It surveyed the auditors' opinions about the changes in the auditing law generally and their future outlook.

In the theory part of the thesis the central changes in the new auditing law and audit were generally dealt with. Those central changes which were dealt with in were: Reporting of the audit, the auditors' authorization, the independence of the auditor and the auditor's responsibilities.

In the empiric part a qualitative research method was used. The research material was collected with the help of form interviews through the e-mail. The subjects of these interviews were auditors (authorized auditors, audit assistants and not authorized auditors); the questions that were sent to them were the same for everybody. From the research results one appears how the auditors reacted to the changes in the new auditing law.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 TILINTARKASTUKSEN KEHITTYMINEN	6
3.1 Tilintarkastuksen määrittely	10
3.2 Tilintarkastusvelvollisuus	12
3.3 Raportointi	15
3.3.1 Tilintarkastuskertomus	15
3.3.2 Tilinpäätösmerkintä	18
3.3.3 Tilintarkastuspöytäkirja	19
4 TILINTARKASTAJA	21
4.1 Auktorisointi	24
4.1.1 KHT-tilintarkastaja ja -yhteisö	24
4.1.2 HTM-tilintarkastaja ja -yhteisö	29
4.1.3 JHTT-tilintarkastaja ja -yhteisö	32
4.2 Riippumattomuus	35
4.2.1 Riippumattomuuden käsite	35
4.2.2 Millä perusteilla riippumattomuus voi vaarantua?	37
4.3 Vastuut	39
4.3.1 Vahingonkorvausvastuu	39
4.3.2 Rikosoikeudellinen vastuu	41
4.3.3 Kurinpidollinen vastuu	43
5 TUTKIMUKSEN TARKOITUS, TAVOITTEET SEKÄ TEOREETTINEN VIITEKEHYS	44
6 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	46
6.1 Tutkimusmenetelmän valinta	46
6.2 Aineiston keruu ja analysointi	46
6.3 Tutkimuksen luotettavuuden arviointi	47
7 TUTKIMUSTULOKSET	49

7.1 Kysely tilintarkastajille	49
7.2 Maallikkotilintarkastajista luopuminen.....	51
7.3 Auktorisoitujen tilintarkastajien muuttuneet tutkintovaatimukset.....	52
7.4 Tilintarkastajan raportointi ja uusi tilintarkastuskertomusmalli	54
7.5 Tilintarkastajan dokumentointi ja laaduntarkkailu	56
7.6 Pienten yhtiöiden tilintarkastuspakon poistuminen	58
7.7 Riippumattomuus säännökset.....	60
7.8 Tilintarkastajan vastuu -kysymykset.....	61
8 YHTEENVETO	63
LÄHTEET.....	65
LIITTEET	

1 JOHDANTO

Uusi tilintarkastuslaki astui voimaan 1.7.2007. Tämä uusi laki korvasi yli kymmenen vuotta voimassa olleen vuoden 1994 lain. Uudella tilintarkastuslailla pyrittiin aikaisempaa selvempään ja johdonmukaisempaan lakiin. Uusi tilintarkastuslaki on nyt ollut voimassa runsaan vuoden ja tilintarkastajat ovat sitä jo käytännön työssään soveltaneet jonkin verran. Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on tuoda kokonaiskuva tilintarkastuslain keskeisistä muutoksista ja kartoittaa miten tilintarkastajat nämä muutokset kokevat. Uskoisin, että tätä opinnäytetyötä voivat hyödyntää tilintarkastusta opiskelevat, sillä se antaa ns. tiivistetyssä muodossa tilintarkastuslain keskeiset muutokset ja antaa näkökulmia myös ammattilaisilta empiriaosassa.

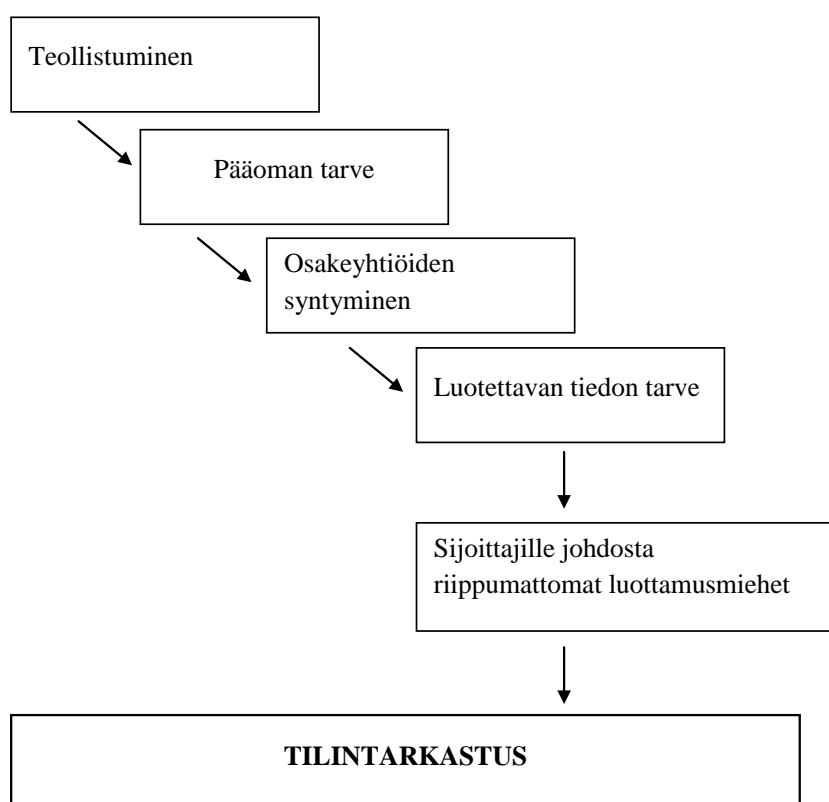
Tutkimuksen teoriaosassa perehdyn tilintarkastuksen kehittymiseen sekä uuden tilintarkastuslain mukanaan tuomiin keskeisiin muutoksiin, jotka vaikuttavat tilintarkastajan työhön. Teoriaosa koostuu kolmesta pääkohdasta, jotka ovat tilintarkastuksen kehittyminen, tilintarkastus ja tilintarkastaja. Luvussa tilintarkastus käyn ensin tilintarkastusta läpi niin sanotusti yleisellä tasolla ja sen jälkeen tilintarkastuksen raportointia. Tilintarkastajaa käsittelevässä luvussa käsittelen tilintarkastajan auktorisointia, tilintarkastajaa koskevaa riippumattomuutta sekä vastuita. Teoriaosan sisältö mukaillee laatimaani teoreettista viitekehystä.

Empiriaosassa kartoitan tilintarkastajien mielipiteitä ja käytännön kokemuksia uudesta tilintarkastuslaista sekä mahdollisia tulevaisuuden näkymiä. Tutkimusmenetelmänä käytän kvalitatiivista tutkimusmenetelmää. Tutkimusaineiston keräsin kyselyllä tilintarkastajilta, tämän kyselyn toteutin avoimin kysymyksin lomakkeella. Tutkimusosassa saadut tulokset on käyty läpi kysymys kysymykseltä.

2 TILINTARKASTUKSEN KEHITTYMINEN

Ulkopuolisen ja luotettavan tarkkailijan tarve johti tilintarkastuksen syntyyn Suomessa 1800-luvulla. Tuolloin jo osakeyhtiölaissa eroteltiin selvästi yritysjohton ja tilintarkastajan tehtävät ja vastuu, mutta vanhimmat tilintarkastukseen viittaavat tiedot löytyvät kauppakomppanioihin liittyen jo 1600-luvulta. Tilintarkastuksen ja tilintarkastajan tarve syntyi, kun lisääntynyt pääoman tarve yhtiöissä johti siihen, että sijoittajia oli useita ja he tarvitsivat erityisen valvontaelimen valvomaan heidän panoksensa käyttöä, säilyvyyttä ja tuottoa. Sijoittajat eivät voineet jokainen erikseen valvoa omia sijoituksiaan, sillä heidän toimensa olisivat häirinneet varsinaista liiketoimintaa ja liikesalaisuudet olisivat voineet vuotaa heidän kauttaan kilpailijoille. (Kosonen 2005, 30-36; Riistamaa & Järvinen 1989, 11).

Alla (kuvio 1) on esitetty mitkä tekijät ovat vaikuttaneet tilintarkastuksen syntyyn.

Kuvio 1. Tilintarkastuksen syntyminen. (Kosonen 2005, 30).

Osakeyhtiölain säätämisestä vuonna 1895 voidaan katsoa alkaneeksi lakisääteinen tilintarkastus. Vaikka tuolloin säädöksiä tilintarkastuksesta oli kuitenkin vain hyvin vähän, silti tämä laki vaikutti merkittävästi tilintarkastuksen kehittymiseen. Kauppiaskokouksissa, joita pidettiin 1900-luvulla, luotiin pohja varsinaiselle tilintarkastusjärjestelmälle Suomeen. Näissä kauppiaskokouksissa keskusteltiin mm. siitä, olisiko tarpeellista olla valantehneitä tilintarkastajia ja siitä, olisiko heidän käyttö hyvä säätää osakeyhtiöille pakolliseksi osakeyhtiölaissa. Samaa keskustelua käytiin myös silloisissa ammattilehdissä, joissa esitettiin toiveita ”amatööritarkastajien” korvaamisesta päteville ja asiantuntevilla tilintarkastajilla. (Kosonen 2006, 20; Kosonen 2005, 37).

Näiden keskustelujen ja toiveiden innoittamana 18.4.1911 perustettiin Suomen Tilintarkastajainyhdistys (STY). Yhdistyksen ensimmäisen tilivuoden jälkeen jäseniä oli 48. Yhdistyksen jäseniltä vaadittiin perusteellista kirjanpitoaitoa, vakavaa luonnetta ja hyvää yleissivistystä. Yhdistys halusi toiminnallaan lisätä tilintarkastajien arvostusta liike-elämässä ja vahvistaa heidän merkitystään. Vuonna 1917 annettiin Asetus kauppakamareista, jonka mukaan niiden tulisi kiinnittää huomiota olosuhteisiin, jotka ovat tärkeitä kaupan ja teollisuuden kannalta. Näihin mukaan luettiin kirjanpito ja tilien tarkastus. Tämä antoi sysäyksen sille, että tilintarkastajien hyväksyminen tulisi siirtää liikemaailman asiaksi. 1920-luvulla tilintarkastajien auktorisointi siirtyikin Keskuskauppakamarille, jolloin tilintarkastajien toiminnan kontrollointi oli helpompaa. Pian Keskuskauppakamarin perustamisen jälkeen perustettiin myös tilintarkastajalautakunta STY:n aloitteesta. STY purettiinkin pian tämän jälkeen ja tilalle perustettiin KHT-yhdistys. Myöhemmin kerron tässä työssä tarkemmin Keskuskauppakamarin hyväksymistä tilintarkastajista (KHT-tilintarkastajat). Vuonna 1924 tehtiin ensimmäiset tilintarkastajasäännöt. Näiden sääntöjen lisäksi tilintarkastajalautakunnan sääntöjä uudistettiin joka vuosikymmenellä vastaamaan näitä ajankohtia. Näiden tapahtumien kautta luotiin sisältö suomalaiselle tilintarkastukselle ja kehitettiin tilintarkastus ammatiksi. (Kosonen 2006, 20-22; Riistamaa 1999, 17-18).

1940-luvulla KHT-tilintarkastajia oli n. 70, joiden lisäksi Suomessa toimi myös maallikkotarkastajia. Tuolloin Helsingin kauppakamari teki aloitteen Keskuskauppakamarille, että ryhdyttäisiin toimenpiteisiin uuden tilintarkastajaluokan luomiseksi

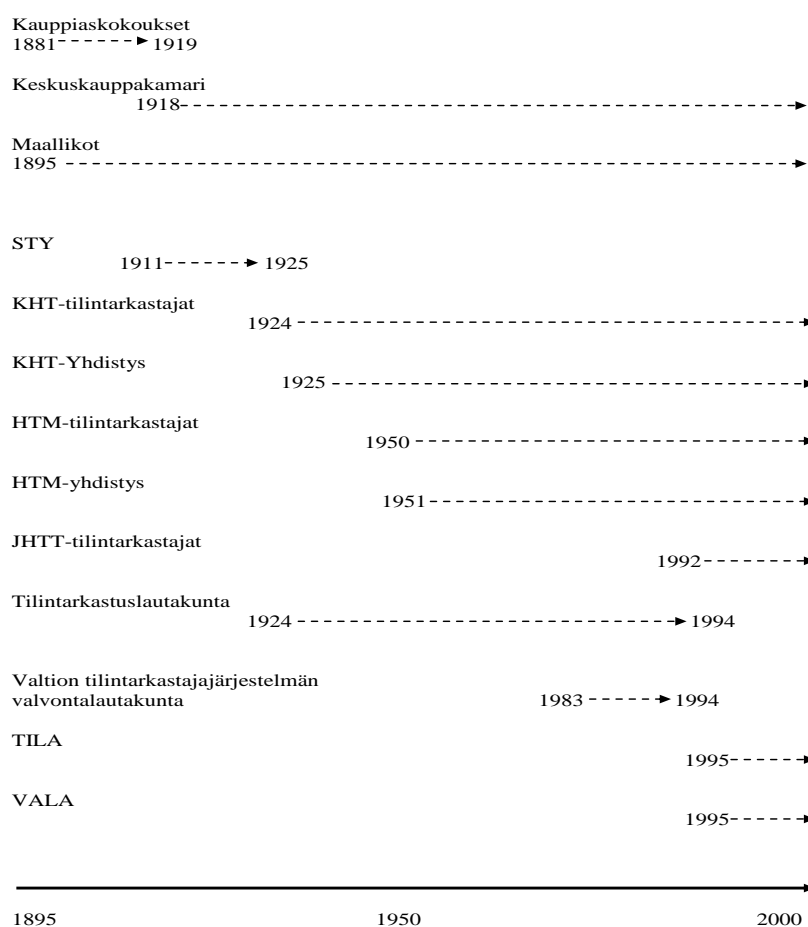
Suomeen, sillä hyväksytyjen tilintarkastajien kysyntä oli kasvanut. Toisen tilintarkastajaluokan tarvetta epäiltiin aluksi Keskuskauppakamarin tilintarkastajalautakunnassa sekä KHT-yhdistyksessä. Kuitenkin vuonna 1950 vahvistettiin Keskuskauppakamarin työvaliokunnan toimesta säännöt kauppakamarien hyväksymiä tilimiehiä varten. Uuden tilintarkastajanluokan tilintarkastajia alettiin kutsua nimikkeellä hyväksytty tilimies (HTM). Tämä nimike oli käytössä aina vuoteen 1970, jonka jälkeen nimitys muotoutui HTM-tilintarkastajaksi. Vuonna 1951 perustettiin Tilintarkastajayhdistys HTM r.y. Uuden tilintarkastajaluokan tarkastajien hyväksymisiä suorittivat kauppakamarit tiettyjen pätevyysehtojen mukaisesti. Kauppakamarien vastuulla oli myös vuosittain uudistettavien tilimiestodistusten antaminen sekä tilintarkastajien toiminnan valvominen. Pakollinen HTM-tutkinto otettiin käyttöön vuonna 1970, jonka tarkoituksena oli mitata yhtenäistä ammattitaito ja sen säilymistä. (Kosonen 2006, 22-23).

Tilintarkastajajärjestelmän valvontalautakunta perustettiin KTM:n yhteyteen 1980-luvulla. Myöhemmin lautakunnan nimi muutettiin Valtion tilintarkastuslautakunnaksi (VALA) vuonna 1995 tilintarkastuslain voimaantulon myötä. Tämän lautakunnan tehtävänä oli tilintarkastusjärjestelmän yleinen valvonta, jonka lisäksi se toimi Keskuskauppakamarin tilintarkastajakunnan päätösten muutoksenhakuelimenä. VALA:n toiminnan aloittamisen myötä toiminnan aloitti myös Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunta (TILA). Tilintarkastuslaki säädettiin ja edellä mainitut lautakunnat perustettiin tilintarkastukseen kohdistuneiden muutospainoiden myötä 1990-luvun alun laman vuoksi. Tuolloin koko tilintarkastusjärjestelmä uudistettiin: tilintarkastajatutkintoja uudistettiin, pätevyysvaatimuksia lisättiin, valvontaa tehostettiin ja laadunvalvonnasta alkoi huolehtia tilintarkastajayhdistys. Lisäksi 1990-luvulla hyväksytyjen tilintarkastajien ammattikuntaan tulivat julkishallinnon ja talouden tarkastajat eli JHTT-tilintarkastajat, jotka tarkastavat siis mm. kuntia. (Hallituksen esitys 194/2006, 10; Kosonen 2006, 23-24, 28).

Tilintarkastukseen kohdistuneet vaatimukset ovat lisääntyneet vuosi vuodelta eniten viimeisen vuosikymmen aikana. Myös työhön kohdistuneet odotukset ovat kasvaneet sekä tehtävät lisääntyneet. Tämä on johtanut siihen, että laadunvalvontaa on kiristetty jatkuvasti. Tilintarkastajien tulee järjestää työnsä siten, että sen laadussa ei esiinny

olennaisia virheitä ja puutteita. KHT- ja HTM-yhdistyksillä onkin käytössä laadunvalvonta- ja laadunvarmistusjärjestelmät. Yhteenvetona voidaan sanoa, että tilintarkastus- ja tilintarkastajajärjestelmä ovat kehittyneet yhteiskunnan kehityksen myötä, joten ala on siis jatkuvassa kehityksessä. Omat muutokset tilintarkastukseen on tuonut 1.7.2007 voimaan astunut uusi tilintarkastuslaki, jonka keskeisistä muutoksista seuraavat luvut koostuvat. (Kosonen 2006, 25).

Alla (kuvio 2) on havainnollistettu aikajanoin tilintarkastuksen kehittyminen Suomessa.

Kuvio 2. Tilintarkastusjärjestelmän muutokset sadan vuoden aikana. (Kosonen 2006, 27).

3 TILINTARKASTUS

3.1 Tilintarkastuksen määrittely

Tässä luvussa pyrin lyhyesti kertomaan mitä tilintarkastus on ja mitä se pitää sisäl-
lään. Tilintarkastus voidaan määritellä useilla eri tavoilla. Sen muodostumiseen on
erityisesti vaikuttanut käytännön tarve, eikä niinkään teoreettinen kehittäminen. Tilintar-
kastuksen tarkoitus on tutkia, analysoida ja raportoida jo tuotettua informaatiota tar-
kastettavasta organisaatiosta. Sarja (1999, 6) määrittelee tilintarkastuksen seuraavas-
ti: *Tilintarkastus on monimutkainen tekninen toimitus, jossa tilintarkastaja varmen-
taa ja raportoi niiden taloudellisten viestien laadun, jotka organisaation johto julkis-
taa ulkopuolisille luotettavuuden nimissä.* Tilintarkastuksen tarkoituksena ei kuiten-
kaan ole yksinomaan virheiden ja väärinkäytösten etsiminen, kuten helposti voidaan
ajatella. Mikäli virheitä kuitenkin löytyy, tulee niiden todellinen tila ja mahdollinen
korjaustarve selvittää. (Kokkonen 1997, 7; Sarja 1999, 6-8).

Tilintarkastuksessa on tärkeää, että yleisölle välittyvä informaatio tarkastettavasta
kohteesta on todenmukaista, sillä tilintarkastuksella ei ole ainoastaan merkitystä toi-
meksiantajalle ja toimeksiannon saajalle, vaan myös muillekin sidos- ja kohderyh-
mille. Tilintarkastuksesta kiinnostuneet tahot vaihtelevat sen mukaan, onko kyseessä
julkisen tai yksityisen organisaation tilintarkastus. Tilintarkastuksesta kiinnostuneita
tahoja ovat mm.:

- Osakkeenomistajat, tämä koskee yksityisen sektorin organisaatioita. Suurissa
yhtiöissä johtaminen ja omistaminen voivat olla eriytyneet niin, että osakkail-
la ei ole mahdollisuutta suoranaisesti osallistua yhtiön toimintaan, jolloin luot-
tettavan informaation saamisen tärkeys korostuu.
- Kuntalaiset ja valtio, tämä koskee siis julkisen sektorin tilintarkastusta. Kun-
talaisia kiinnostaa lähinnä, ettei heidän verorahojaan käytetä asiattomasti.
- Luotonantajat, he haluavat varmistua yhtiön luottokelpoisuudesta.
- Sijoittajat, liikekumppanit ja kilpailijat, näitä tahoja kiinnostaa yhtiön tulos-
kunto. Sijoittajien näkökulmasta, kannattaako kyseiseen yhtiöön sijoittaa ja
kilpailijoita kiinnostaa miten yhtiön resurssit on kohdennettu.

- Valtio ja viranomaiset (vero-, poliisi- ja hallinnolliset valvontaviranomaiset), näiden intressit vaihtelevat viranomaisittain ja valtiolle tilintarkastus on yhteiskunnallisen kontrollin väline.
- Tiedotusvälineet ja julkisuus, näillä on suuri merkitys informaation välityksessä edellä mainituille tahoille, heillä on toki myös vastuu välittämänsä tiedon oikeellisuudesta.
- Yrityksen toimintaympäristö kokonaisuudessaan, esim. kunta jonka alueella yritys toimii. Tämä näkyy lähinnä silloin, kun kyseessä on suuri yritys, jolla on työllistävä vaikutus ja jonka veronmaksukyky on olennainen.
- Organisaation johto, heille tilintarkastuksella ei ole suoranaista vaikutusta jokapäiväiseen johtamiseen, sillä tilintarkastus on tilikautta ajatellen jälkikäteistä toimintaa. Tilintarkastaja kuitenkin vahvistaa lausumallaan, että organisaatiota on johdettu ja hoidettu hyvin.

(Riistamaa 1999, 15; Sarja 1999, 17-22).

Lakisääteinen tilintarkastus on osa-alue tilintarkastajan työssä, josta säädetään laissa, ja sitä voidaan pitää myös ehkä tärkeimpänä osana tilintarkastajan työtä. Lakisääteistä tilintarkastusta määriteltäessä voidaan myös ajatella, että se sisältää kaiken sen työn, jonka tilintarkastaja tekee antaakseen tarkastuskohdetta koskevat laissa säädetyt tilintarkastajan raportit, kuten tilintarkastuskertomus ja tilinpäätösmerkinnän, joista kerron tarkemmin myöhemmin tässä luvussa. Tilintarkastajan työ sisältää myös muita palveluja. Osa näistä tilintarkastajan tarjoamista lisäpalveluista on myös lakisääteisää, kuten erilaisten todistusten ja lausuntojen antaminen rekisteriviranomaisille ja muille viranomaisille. Ne tilintarkastajan tehtävät, jotka perustuvat lakiin tai asetukseen eivät pääsääntöisesti ole vapaaehtoisia tilintarkastusasiakkaalle. Muille tilintarkastajan tehtäville kuin lakisääteinen tilintarkastus on yhteistä se, että ne eivät ole säännönmukaisia, tasaisin väliajoin toistuvia, vaan niitä tehdään tietyissä erityistilanteissa, kuten konsultointi. (Horsmanheimo, Kaisanlahti & Steiner 2007, 26-27; Horsmanheimo & Steiner 2002, 21-22).

3.2 Tilintarkastusvelvollisuus

Tilintarkastuslain ja kirjanpitolain soveltamisalat vastaavat käytännössä toisiaan. Tilintarkastuslaki on yleislaki, joka väistyy, jos muualla lainsäädännössä säädetään toisin. Tilintarkastuslaki on Suomessa määrännyt varsin kauan pitkälle ulottuvasta tilintarkastusvelvollisuudesta, jonka mukaan käytännössä lähes kaikki oikeushenkilöt ovat velvollisia valitsemaan tilintarkastajan, ellei niihin voida soveltaa poikkeuksia, joista säädetään tilintarkastuslain 4 §:ssä. Uusi tilintarkastuslaki (459/2007) toi mukanaan melko merkittävän uudistuksen, jonka mukaan kaikkein pienimmät kirjanpito- ja tilintarkastusvelvolliset yhteisöt voivat jättää tilintarkastajan valitsematta tietyin edellytyksin. Tilintarkastaja voidaan siis jättää valitsematta päätösvaltaa käyttävien yhteisön omistajien päätöksellä, jos enintään yksi seuraavista kolmesta edellytyksestä täyttyy kahdena peräkkäisenä tilikautena: taseen loppusumma ylittää 100.000 euroa, liikevaihto (tai sitä vastaava tuotto) ylittää 200.000 euroa tai palveluksessa on keskimäärin yli kolme henkilöä. Lisäksi uusi tilintarkastuslaki toi mukanaan muutoksen, jonka mukaan ns. maallikkotilintarkastuksesta luovutaan eli tilintarkastajan tulee aina olla auktorisoitu tilintarkastaja. Siirtymäajan takarajaksi maallikkotilintarkastajista luopumiselle on määritetty 31.12.2011. Tämä uudistus ei kuitenkaan koske yhdistyksiä. (Horsmanheimo & Steiner 2008, 161; Horsmanheimo ym. 2007, 22; Tuokko 2007, 34).

Yhteisöjä ovat kaikki osakeyhtiöt, avoimet yhtiöt ja kommandiittiyhtiöt, osuuskunnat ja yhdistykset sekä näitä vastaavat yhteisömuodot, esimerkiksi säästöpankit, osuuspankit, hypoteekkiyhdistykset, asumisoikeusyhdistyksset ja vakuutusyhdistykset. Säätiöitä ei kuitenkaan pidetä yhteisönä vaan ne mainitaan erikseen, ja näille säätiöille tilintarkastus on aina pakollinen säätiölain mukaan. Tilintarkastusvelvollisuus ei koske yksityisiä elinkeinonharjoittajia (ammattinharjoittajat ja yksityiset toiminimet) ja maatalousyrittäjiä, vaikka he olisivatkin kirjanpitolain mukaan kirjanpito- ja tilintarkastusvelvollisia, vaan heille tilintarkastus on täysin vapaaehtoista. Tämä johtuu toiminnan oikeudellisesta luonteesta. Kirjanpito- ja tilintarkastusvelvollisuuden mukaisen tilintarkastusvelvollisuuden ulkopuolelle jäävät myös julkisyhteisöt, joilla tarkoitetaan valtiota, kuntaa tai uskonnollista yhdyskuntaa. Näillä julkisyhteisöillä on sen sijaan olemassa oma erityislakinsa. Julkisyhteisöjen tilintarkastus poikkeaa monella tavalla

yksityisten yhteisöjen tilintarkastuksesta. Viime aikoina näiden kahden sektorin kirjanpito- ja tilintarkastusjärjestelmät ovat lähentyneet toisiaan. Tämä johtuu siitä, että julkisella sektorilla on osittain alettu noudattaa kirjanpitolakia kirjanpidossa ja tilinpäätöksessä. Tilintarkastus kuitenkin käytännössä suoritetaan muun lain kuin tilintarkastuslain mukaan. Esimerkiksi kunnan tilintarkastuksessa sovelletaan kuntalain 9 luvun säännöksiä. Tilintarkastuslakia voidaan soveltaa myös julkisyhteisöjen tilintarkastuksessa, mikäli tilintarkastajana toimii tilintarkastuslain mukaan hyväksytty KHT- tai HTM-tilintarkastaja tai KHT- tai HTM-yhteisö. Tilintarkastusvelvollisuuden ulkopuolelle jäävät myös Pohjoismaiden investointipankki sekä Pohjoismaiden projektivientirahasto. Lisäksi tilintarkastuksen soveltamisalassa on niin sanottuja rajatapauksia. Tällaisia oikeushenkilöitä ovat muun muassa kauppakamarit, metsänhoitoyhdistykset, metsäkeskukset, paliskunnat, uittoyhdistykset, Suomen Punainen Risti sekä Raha-automaattiyhdistys. Edellä mainituista oikeushenkilöistä on olemassa omat lainsäädäntönsä ja niiden tilintarkastusvelvollisuutta on arvioitava niistä säännöksistä käsin. Usein näissä säännöksissä kuitenkin selvyden vuoksi säädetään, onko oikeushenkilöllä kirjanpitovelvollisuutta ja miten sen tilintarkastus on toimitettava. (Horsmanheimo & Steiner 2008, 159-160; Horsmanheimo ym. 2007, 23-24).

Alla on vielä soveltuvien osien otettu taulukko (taulukko 1), josta näkyy kenelle valintapäätös tilintarkastajan valinnasta kuuluu missäkin yhteisömuodossa (taulukko ei kuitenkaan ole yhteisömuotojen suhteen tyhjentävä), mukana on myös yhtiömuotoja jotka eivät ole tilintarkastusvelvollisia.

Taulukko 1. Tilintarkastajan valinta. Horsmanheimo & Steiner 2008, 166.

Yhteisömuoto	Kuka valitsee tilintarkastajan ja minkä lainsäädännön nojalla valinta tehdään?	Eriyistapauksia (joku muu valitsee tilintarkastajan)
Osakeyhtiö	Yhtiökokoukseen kokoontuneet osakkeenomistajat (OYL 7:2)	Mikäli tilintarkastajia on valittava useita, osakeyhtiön yhtiöjärjestyksessä voidaan määrätä, että joku tai jotkut heistä, ei kuitenkaan kaikkia, asetetaan muussa järjestyksessä. Tällöin valinnan voi tehdä esimerkiksi hallintoneuvosto.
Asunto-osakeyhtiö	Yhtiökokoukseen kokoontuneet osakkeenomistajat (ASOYL 63.2 §)	

Kommandiit-tiyhtiö	Kommandiittiyhtiön vastuunalaiset yhtiömiehet yksimielisesti yhdessä (AKL 10:3) ellei toisin ole sovittu yhtiösopimuksessa.	Yhtiösopimuksessa voidaan määrätä, että vain osa vastuunalaisista yhtiömiehistä osallistuu valintapäätökseen tai että päätös tehdään enemmistöpäätöksellä.
Avoim yhtiö	Avoimen yhtiön yhtiömiehet yksimielisesti yhdessä (AKL 10:3) ellei toisin ole sovittu yhtiösopimuksessa.	Yhtiösopimuksessa voidaan määrätä, että vain osa yhtiömiehistä osallistuu valintaan tai että päätös tehdään enemmistöpäätöksellä
Osuuskunta	Osuuskunnan kokous valitsee vähintään kaksi tilintarkastajaa ja heille varamiehet (OKL 7:2)	Säännöissä voidaan määrätä, että yksi tai useampia tilintarkastajia, ei kuitenkaan kaikkia, asetetaan muussa järjestyksessä (OKL 7:2 § 1 mom.).
Yhdistys	Yhdistyksellä on oltava vähintään yksi tilintarkastaja ja varatilintarkastaja (yhdistyslaki 38 §). Valinnasta päätetään yhdistyksen kokouksessa (yhdistyslaki 23 §).	Yhdistyksen säännöissä voidaan määrätä, että yhdistyksen päätösvaltaa käyttää jäsenten asemesta yhdistyksen valtuutetut tai yhdistyksessä tai välillisesti sen jäseninä olevat yksityiset henkilöt liittoäänestyksissä (yhdistyslaki 16 §).
Ulkomaisen elinkeinonharjoittajan sivuliike	Riippuu ulkomaisen elinkeinonharjoittajan yhtiömuodosta ja sitä koskevista säännöistä. (Sivuliike itsessään ei ole erillinen oikeushenkilö, mutta se voi silti olla kirjanpitovelvollinen.) Valinta tehdään tilintarkastuslain 1.3 §:n nojalla.	Tarvittaessa sivuliikkeen hallintoa Suomessa edustavat henkilöt hoitavat valinnan (esimerkiksi sivuliikkeen Suomessa oleva edustaja).
Osuuspankki	Osuuspankkien jäsenten kokous valitsee tilintarkastajan ja tarvittaessa varatilintarkastajan. (Osuuspankkilain 1.2 §:n viittauksen nojalla osuuskuntalain 7:2) Vähintään yhden tilintarkastajan on oltava KHT-tilintarkastaja tai KHT-yhteisö (laki luottolaitostoiminnasta 159 §).	Säännöissä voidaan määrätä, että osuuspankillla on edustajisto, joka valitsee kokouksessaan tilintarkastajan ja varatilintarkastajan (OKL 4:27).
Säästöpankki	Säästöpankin isännät (säästöpankkilain 46 §) valitsevat tilintarkastajan ja tarvittaessa varatilintarkastajan. Vähintään yhden tilintarkastajan on oltava KHT-tilintarkastaja tai KHT-yhteisö (laki luottolaitostoiminnasta 43 §).	
Eurooppalainen taloudellinen etuyhtymä	Etuyhtymän jäsenet valitsevat vähintään yhden tilintarkastajan yksimielisesti (laki eurooppalaisesta taloudellisesta etuyhtymästä 6.2 §).	Etuyhtymän säännöissä voidaan määrätä siitä, että vain osa jäsenistä osallistuu valintapäätökseen tai että päätös tehdään enemmistöpäätöksellä. Säännöissä voidaan määrätä tilintarkastajien määrästä sekä varatilintarkastajan valinnasta (laki eurooppalaisesta taloudellisesta etuyhtymästä 6.2 §).

3.3 Raportointi

Tilintarkastajan raportointi on niin sanotusti tarkastustyön lopputuote. Raportteihin tilintarkastaja sisällyttää työnsä tulokset, eli ne ovat merkitykseltään hyvin tärkeitä, jotta viesti tarkastuksen sisällöstä ja tuloksista välittyy vastaanottajalle oikein. Raporttien avulla tilintarkastaja viestii asiakkaalle tarkastuksen sisällön, havainnot, johdopäätökset sekä mahdolliset suositukset. Raporteissa tilintarkastaja esittää kirjanpidon, tilinpäätöksen, toimintakertomuksen ja hallinnon tarkastusten tulokset yleensä kirjallisen kertomuksen, lausunnon, muistion tai vastaavan esityksen muodossa. Tilintarkastajan raportit voivat olla joko suullisia tai kirjallisia. Kirjalliset raportit taas voivat olla lakisääteisiä tai vapaamuotoisia. Tilintarkastuskertomus, tilinpäätösmerkintä ja tilintarkastuspöytäkirja ovat lakisääteisiä raportteja, joita käyn läpi seuraavaksi yksityiskohtaisemmin. Niihin on myös osaltaan vaikuttanut tilintarkastuslain uudistus tuoden mukanaan joitakin muutoksia. Tilintarkastajan suullisista raporteista ei ole nimenomaista sääntelyä, kuten kirjallisesta raportoinnista. Suulliseen raportointiin tilintarkastuslaissa vaikuttavat säännökset tilintarkastajan läsnäolosta tarkastuskohteessa sekä tilintarkastajan salassapitovelvollisuutta käsittelevä säännös. Nämä kyseiset säännökset luovat tilintarkastajan suulliselle raportoinnille lähinnä puitteet joissa toimia tilintarkastuskohteessa. Suullinen raportointi on yleensä johdolle ja henkilökunnalle annettavaa palautetta/korjausehdotuksia, tarkastuksessa esille tulleista pienemmistä asioista, jotka eivät aiheuta kuitenkaan merkintää kirjallisiin raportteihin. Lisäksi tilintarkastajalla voi olla oikeus tai velvollisuus suulliseen raportointiin myös yhtiökokouksessa tai vastaavassa. (Horsmanheimo & Steiner 2002, 308; Horsmanheimo & Steiner 2008, 308-309; Riistamaa 1999, 266-267).

3.3.1 Tilintarkastuskertomus

Tilintarkastuskertomusta voidaan pitää tärkeimpänä raporttina kirjanpidon, tilinpäätöksen ja hallinnon tarkastuksesta. Tilintarkastajan tulee antaa jokaiselta tilikaudelta yhtiön tarkastuksen tuloksia koskeva tilintarkastuskertomus. Uuden tilintarkastuslain 15 §:ään sisältyvät säännökset tilintarkastuskertomuksesta. Tilintarkastuskertomuksen muotoon ja yksityiskohtaisempaan sisältöön vaikuttavat oleellisesti hyvä tilintarkastustapa sekä ISA-standardit. Tilintarkastuskertomuksesta tulee liittää jäljennös

rekisteröitävään tai muuten julkaistavaan tilinpäätökseen ja toimintakertomukseen, sillä tilintarkastuskertomus on julkinen asiakirja. Uuden tilintarkastuslain mukaisessa tilintarkastuskertomuksessa on pyritty vähentämään ns. odotuskuilua tilintarkastajaa vastaan. Tähän on pyritty lisäämällä johdon vastuuta käsittelevää tekstiä tilintarkastuskertomukseen sekä tekstiä tilintarkastajan velvollisuuksista (Horsmanheimo ym. 2007, 94; Nevalainen 2007, 4; Riistamaa 2007, 8).

Tilintarkastajan tulee allekirjoittaa ja päivätä tilintarkastuskertomus, lisäksi hänen tulee yksilöidä tilintarkastuksen kohteen nimi ja tilikausi, jota kirjanpidon, tilinpäätöksen, toimintakertomuksen sekä hallinnon tarkastus koskee. Nämä vaatimukset perustuvat tilinpäätösdirektiiveihin ja tilintarkastusstandardi 700:n. Kohteen nimen identifioinnin kohdalla olisi hyvä käyttää myös nimen perässä yritys- tai yhteisötunnusta. Yritys- ja yhteisötunnuksen käyttö ei ole ollut ennen uuden lain voimaan tuloa yleinen käytäntö, mutta muut edellä mainitut vaatimukset eivät poikkea aiemmasta käytännöstä. Tilintarkastuskertomusta muutettiin merkittävästi uuden lain voimaan tullessa. Yksi näkyvimmistä muutoksista vanhaan kertomus – malliin verrattuna on lausuntojen määrän väheneminen viidestä kahteen. KHT-yhdistyksen tilintarkastusalan kertomukset ja lausunnot 2008 määrittelee, *että tilintarkastuskertomuksen tulee nimenomaisesti tilintarkastuslain 15 §:n 2 momentin mukaan sisältää lausunto siitä,*

1. *antavatko tilinpäätös ja toimintakertomus noudatetun tilinpäätössäännösten mukaisesti oikeat ja riittävät tiedot yhteisön tai säätiön toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta*
2. *ovatko tilikauden toimintakertomuksen ja tilinpäätöksen tiedot ristiriidattomia*

Tilintarkastajan tulee esittää kertomuksessa myös mahdolliset muut tarvittavat lisätiedot edellä mainittujen lausuntojen lisäksi. Kohdassa 1 mainittujen oikeiden ja riittävien tietojen toteamiseksi tilintarkastajan lausunto voi olla vakiomuotoinen, ehdollinen tai kielteinen. Sama koskee myös lausuntoa tilinpäätöksen ja toimintakertomuksen ristiriidattomuudesta kohdassa 2. Mahdollinen kielteinen lausuma tulee kuitenkin aina perustella. Tilintarkastaja voi joutua myös tilanteeseen, jossa hän ei voi antaa lausuntoa, tästä tulee myös mainita tilintarkastuskertomuksessa. (Horsmanheimo 2008, 36-37; Horsmanheimo & Steiner 2008, 328; KHT-yhdistys 2008, 35-41).

Tilintarkastajan tulee tilintarkastuslain mukaan tilintarkastuskertomuksessa huomauttaa, mikäli yhteisön tai säätiön yhtiömies, hallituksen, hallituneuvoston tai näitä vastaavan toimielimen puheenjohtaja, varapuheenjohtaja tai jäsen taikka toimitusjohtaja tai muu vastaavassa vastuullisessa asemassa oleva henkilö on syyllistynyt sellaiseen tekoon tai laiminlyöntiin, josta saattaa aiheutua yhteisöä tai säätiötä kohtaan vahingonkorvausvelvollisuus tai, jos henkilö on rikkonut yhteisöä tai säätiötä koskevaa lakia, yhtiöjärjestystä, yhtiösopimusta tai muita sääntöjä. Tilintarkastuskertomuksessa tehdyn huomautuksen jälkeen, rikkeen tai vastaavan merkityksen arviointi jää niille, kenelle tilintarkastuskertomus osoitetaan. Eli yhtiön tai säätiön yhtiökokoukselle tai muulle vastaavalle hallintoelimelle. Uusi tilintarkastuslaki ei enää vastoin vanhaa lakia edellytä tilintarkastajaa antamaan lausuntoa tilinpäätöksen vahvistamisesta, tuloksen käsittelystä tai vastuuvapaudesta tilintarkastuskertomuksessa. Tilintarkastaja voi kuitenkin edelleen antaa vapaaehtoisesti lausuman edellä mainituista asioista. (Horsmanheimo 2008, 39; KHT-yhdistys 2008, 41-48).

Lisäksi erityislainsäädännöt osaltaan esittävät tiettyjä vaatimuksia erityistapauksissa tilintarkastuskertomukselle. Arvopaperimarkkinalaki määrittelee, että tilintarkastuskertomuksessa on mainittava, mikäli osavuosikatsausta ei ole laadittu sitä koskevien säännösten mukaan. Säätiölain mukaan tilintarkastuskertomuksen tulee sisältää erityiset lausumat siitä, onko säätiön varat sijoitettu asianmukaisesti ja onko säätiön toimielimen jäsenille suoritettuja palkkiota pidettävä kohtuullisina sekä antavatko säätiön tilinpäätös ja toimintakertomus oikeat ja riittävät tiedot säätiön toiminnasta. Sähkömarkkinalain mukaan eriytettyjen toimintojen tuloslaskelmat, taseet ja niiden lisätiedot osana yhteisön, kunnan tai laitoksen lakisääteistä tilintarkastusta tulee tilintarkastajien tarkastaa. Henkilöstörahastolaki edellyttää että tilintarkastaja antaa lausunnot tilintarkastuskertomuksessa siitä, onko rahaston varat sijoitettu lain 20 §:ssä edellytetyllä tavalla ja onko voittopalkkioerä suoritettu määräytymisperusteen mukaan, josta yrityksessä on päätetty. Erityislainsäädäntö voi edellyttää antamaan tilintarkastuskertomuksen myös sijoitusrahastojen osalta sekä Suomessa rekisteröidyn ulkomaisen elinkeinonharjoittajan sivuliikkeen osalta. (KHT-yhdistys 2008, 62-63).

Tilintarkastuskertomuksen tulee sisältää seuraavat perusosat tilintarkastusstandardin 700 mukaan:

- 1) otsikko
  - 2) vastaanottaja
  - 3) johdantokappale
  - 4) toimivan johdon vastuu tilinpäätöksessä
  - 5) tilintarkastajan velvollisuudet
  - 6) tilintarkastajan lausunto
  - 7) muut raportointivelvollisuudet
  - 8) tilintarkastajan allekirjoitus
  - 9) tilintarkastuskertomuksen päiväys
  - 10) tilintarkastajan osoitetiedot
- (KHT-yhdistys 2008, 67).

Yhteenvedona tilintarkastuskertomuksen sisällöstä ja muista vaatimuksista liitteenä on yksittäisen osakeyhtiön vakiomuotoinen tilintarkastuskertomus. Uuden lain mukainen tilintarkastuskertomus on tilintarkastusasiakkaalle ehkä näkyvin osa tilintarkastuksen muutoksista uuden lain voimaantulon jälkeen. (LIITE 1).

3.3.2 Tilinpäätösmerkintä

Tilinpäätösmerkintä on nimensä mukaisesti merkintä, joka tilintarkastajan tulee tehdä tilinpäätökseen, kun tilintarkastus on suoritettu loppuun. Sen tarkoituksena on yksilöidä tilinpäätös ja toimintakertomus, jota tarkastus koskee. Tilinpäätösmerkinnässä viitataan tilintarkastuskertomukseen, ja se on samansisältöinen kaikissa tilanteissa, riippumatta tilintarkastuskertomuksen lausuntojen muodosta. Tilinpäätösmerkinnässä ei siis oteta kantaa eikä esitetä muitakaan lausumia, vaan se on sisällöltään hyvin lyhyt. Tilinpäätösmerkintä kirjoitetaan päivättynä tasekirjaan yleensä yhteisön allekirjoitusten jälkeen. Tarvittavat korjaukset tasekirjaan pyritään tekemään ennen tilintarkastuksen loppuun saattamista, jotta kielteinen tilinpäätösmerkintä voidaan välttää. Uuden tilintarkastuslain mukaan tilinpäätösmerkinnässä ei enää tarvitse esittää lausuntoa siitä, onko tilinpäätös ja toimintakertomus laadittu hyvän kirjanpitolain mu-

kaisesti, koska tämän lausuman voidaan katsoa sisältyvän tilintarkastuskertomukseen. (Horsmanheimo ym. 2007, 93; Kokkonen 1997, 43).

Vakiomuotoinen tilinpäätösmerkintä:

Tilinpäätösmerkintä

Suoritetusta tilintarkastuksesta on tänään annettu kertomus.

Päiväys ja allekirjoitukset

(KHT-yhdistys 2008, 239).

3.3.3 Tilintarkastuspöytäkirja

Tilintarkastuslain (459/2007) 16 §:ssä tilintarkastuspöytäkirjasta säädetään seuraavaa:

Tilintarkastaja voi esittää hallitukselle, hallintoneuvostolle, toimitusjohtajalle tai muulle vastuuvolliselle huomautuksia seikoista, joita ei esitetä tilintarkastuskertomuksessa. Tällaiset seikat merkitään pöytäkirjaan. Pöytäkirja on annettava toimielimelle, jonka tehtävänä on huolehtia yhteisön tai säätiön hallinnosta ja toiminnan asianmukaisesta järjestämisestä. Tämän on käsiteltävä pöytäkirja viipymättä ja säilytettävä se luotettavalla tavalla.

Kuten edellä mainitusta lain kohdasta voidaan lukea, niin tilintarkastaja voi esittää huomautuksia, joka siis osoittaa tilintarkastuspöytäkirjan laadinnan vapaaehtoisuuden. Kyseessä on kuitenkin lakisääteinen asiakirja (TilintL 16 §). Tilintarkastuspöytäkirja laaditaan silloin, kun tilintarkastaja katsoo sen aiheelliseksi jonkin huomautuksen osalta. Tilintarkastuspöytäkirja ei ole julkinen asiakirja, kuten tilintarkastuskertomus, vaan se jää yhteisön tai säätiön sisäiseksi asiakirjaksi, siksi sillä voidaan luottamuksellisella tavalla informoida vastuullista toimielintä, hallintoneuvostoa, hallitusta tai toimitusjohtajaa, joiden tulee käsitellä pöytäkirja viipymättä. Tilintar-

kastuspöytäkirja voidaan antaa kesken tilikauden tai tilinpäätöksen tarkastuksen yhteydessä. Tilintarkastuspöytäkirja tulee yksilöidä siten, että sen luonne käy selvästi ilmi, ettei se epähuomiossa sekoitu esimerkiksi valvontatilintarkastuskertomukseen. Tilintarkastuspöytäkirjasta ei myöskään saa esittää mainintaa tilintarkastuskertomuksessa, koska kyseessä on sisäinen asiakirja. Jos maininta kuitenkin esitetään, voidaan pöytäkirjaa pitää osana tilintarkastuskertomusta, ja näin ollen julkisena asiakirjana. (KHT-yhdistys 2003, 166-167; Riistamaa 1999, 271-272; Riistamaa 2007, 12).

Tilintarkastuslaissa ei ole asetettu tarkempia vaatimuksia tilintarkastuspöytäkirjan muodolle tai sisällölle. Oleellista on tilintarkastuspöytäkirjan yksilöinti, kuten edellä mainitsin. Käytännössä se tarkoittaa yksinkertaisesti sitä, että se otsikoidaan, niin että sen tunnistaa laissa määritellyksi tilintarkastuspöytäkirjaksi. Alla on listattuna esimerkkejä kirjapidosta, tilinpäätöksestä, toimintakertomuksesta sekä hallinnosta, jotka tietyissä tapauksissa olosuhteiden mukaan, saattavat johtaa tilintarkastajan huomautukseen tilintarkastuspöytäkirjan muodossa:

- palkkakirjanpidon puutteet
- myyntisaamisten ja ostovelkojen jatkuva selvitettyvyys
- puutteet tositteissa
- poistot
- jaksotusvirheet
- tase-erittelyiden puutteet
- omaisuuden arvostus
- pakollisten varausten tekeminen tai tekemättä jättäminen
- oman pääoman riittävyys
- ns. vaaralliset työyhdistelmät
- pöytäkirjojen puutteet
- toimivallan ylitykset

(Horsmanheimo & Steiner 2002, 277-278; KHT-yhdistys 2008, 233-237).

Lisäksi liitteenä on esimerkki tilintarkastuspöytäkirjan alku- ja loppuosasta sekä sen etenemisestä (LIITE 2).

4 TILINTARKASTAJA

Tässä luvussa käyn läpi KHT-, HTM- ja JHTT-tilintarkastajien auktorisointia, mitä se sisältää, sen hyväksymisvaatimuksia sekä miten uusi laki on tähän kokonaisuudessa vaikuttanut. Säännökset tähän liittyen löytyvät tilintarkastuslain 7. Luvusta. Nämä säännökset perustuvat suurelta osin vanhaan tilintarkastuslakiin. Tarkemmat säännökset hyväksymiseen ja auktorisointiin antaa Kauppa- ja teollisuusministeriö asetuksen muodossa, joka pohjautuu tilintarkastuslakiin, EU:n tilintarkastusdirektiiviin sekä Keskuskauppakamarin asettaman tilintarkastajien hyväksymisvaatimusten kehittämistyöryhmän muistioon. Tilintarkastusvelvollisuutta ja tilintarkastajan valitsemista käsittelin jo luvussa 3. Tässä luvussa kerron kuitenkin milloin organisaatio on velvollinen valitsemaan KHT-tilintarkastajan tai KHT-yhteisön. Ennen näiden asioiden läpikäyntiä haluan kertoa tilintarkastajan ammatista ja siihen kohdistuvista vaatimuksista ns. yleisellä tasolla. (Horsmanheimo ym. 2007, 222-223).

Uudella tilintarkastuslailla haluttiin ammattimaistaa ja selkeyttää tilintarkastusta Suomessa, niinpä ns. maallikotilintarkastajista luovuttiin. Yhteisö tai säätiö saa kuitenkin käyttää maallikotilintarkastajaa siirtymäkauden loppuun eli tilikauteen joka päättyy viimeistään 31.12.2011. Edellytyksenä on, että yhteisö tai säätiö on perustettu ennen uuden tilintarkastuslain voimaantuloa. Maallikotarkastajan voi valita tilintarkastajaksi myös siirtymäkauden aikana aiemman tilintarkastuslain kokorajojen puitteissa. Siirtymäkauden jälkeen tilintarkastajana voi siis toimia vain tilintarkastajatutkinnon suorittanut tilintarkastaja. Yhdistyksillä on koosta riippumatta uuden lain voimaantulon jälkeenkin oikeus valita poikkeuksellisesti tilintarkastajakseen maallikotarkastaja eli yhdistyslaki jää tämän tilintarkastuslakiuudistuksen ulkopuolelle. (Tuokko 2007, 34-36; Waris 2008, 65).

Tilintarkastuslaissa (4 luku) säädetään myös siitä, että tilintarkastaja on velvollinen noudattamaan ammattieettisiä periaatteita sekä ylläpitämään ja kehittämään omaa ammattitaitoaan. Tämä tilintarkastuslain säännös perustuu tilintarkastusdirektiivin 21 artiklaan, joka velvoittaa kaikkia jäsenvaltioita varmistamaan, että niiden on sovellettava ammattietiikkaa koskevia periaatteita lakisäätteisiin tilintarkastajiin ja tilintarkas-

tusyhteisöihin. Näiden ammattieettisten periaatteiden lisäksi tilintarkastajaa velvoittaa salassapitovelvollisuus. Ammattieettiset periaatteet ovat uuden lain mukanaan tuoma muutos, mutta ne ovat kuitenkin jo aiemmin sisältyneet hyvään tilintarkastustapaan. Ammattieettiset periaatteet koskevat tilintarkastajan ammatillista pätevyyttä ja huolellisuutta, rehellisyyttä ja objektiivisuutta, lisäksi yleinen etu tulee huomioida. Näiden on siis tarkoituksena vaikuttaa tilintarkastajan työskentelyn taustalla. Tilintarkastaja on velvollinen noudattamaan näitä periaatteita kaikessa tilintarkastuslain soveltamisalaan kuuluvassa toiminnassa. (Horsmanheimo & Steiner 2008, 239-241; Horsmanheimo ym. 2007, 129-135).

Tilintarkastajan velvollisuus ylläpitää ja kehittää omaa ammattitaitoaan on myös uusi säännös tilintarkastuslaissa. Vaatimus ammattitaidon olemassaolosta ja säilyttämisestä eivät sinällään ole uusia asioita laissa, vaan ne ovat sisältyneet ennen KHT- ja HTM-tilintarkastajien hyväksymisedellytyksiin sekä myös jo hyväksytyjen valvontaa koskeviin säännöksiin. Salassapitovelvollisuutta koskeva säännös on yleissäännös. Tämä velvollisuus koskee siis kaikkea laissa määrättyä tilintarkastajan työtä/toimintaa. Tilintarkastaja ei saa ilmaista tietoonsa saamaa seikkaa ulkopuoliselle, yksityiselle osakkeenomistajalle tai jäsenelle tai tähän verrattavalle henkilölle tarkastettavasta yhteisöstä tai säätiöstä, mikäli tästä voi aiheutua haittaa tarkastuskohteelle. Tämä säännös koskee myös tilintarkastajan apulaista. Jos muualla laissa säädetään niin, että salassa pidettävä asia on ilmaistava, tällöin tilintarkastuslain salassapitovelvollisuutta ei noudateta. Uuden lain mukaan tilintarkastuksen luottamuksellisuus koskee myös niitä tahoja, joiden tietoihin tilintarkastajalla on pääsy asemansa puolesta, kuten toimeksiantajan tiedot sekä kolmansia tahoja koskevat tiedot. Tilintarkastajan salassapitovelvollisuus alkaa käytännössä silloin, kun hänet valitaan tai nimetään johonkin tehtävään. Salassapitovelvollisuuden päättymisestä ei ole tarkkaa määritelmää, periaatteessa se ei pääty koskaan. (Horsmanheimo ym. 2007, 190-195; Riistamaa 1999, 423-424; Saarikivi 2000, 38-39).

Laissa on myös määrätty tilintarkastajan yleisistä ja erityisistä kelpoisuusvaatimuksista. Yleisiin tilintarkastajan kelpoisuusvaatimuksiin kuuluu, että tilintarkastaja ei saa olla vajaavaltainen, konkurssissa tai liiketoimintakiellossa tai hänen toimintakelpoisuuttaan on rajoitettu, nämä vaatimukset sisältyvät tilintarkastuslain 3§. Tämä

edellä mainittu säännös on päällekkäinen vaatimusten kanssa, jotka koskevat tilintarkastajan hyväksymisvaatimuksia. Erityiset kelpoisuusvaatimukset on täytettävä vain tietynlaisissa tilintarkastuskohteissa, kuten milloin tulee valita KHT-tilintarkastaja tai KHT-yhteisö, josta kerron tarkemmin seuraavassa luvussa. (Horsmanheimo & Steiner 2008, 176-182; KHT-yhdistys 2002, 30).

Lisäksi tilintarkastajan työhön omat haasteensa tuovat työympäristön jatkuva kansainvälistyminen, tietoteknistyminen ja lainsäädännön muutokset. Tilintarkastajan työlle on ehdottoman tärkeää olla jatkuvasti ns. ajan hermolla. Tilintarkastajalta vaaditaan työssään nopeaa uuden tiedon omaksumis- ja soveltamiskykyä, sillä tilintarkastajan työssä työpäivät eivät koskaan ole samanlaisia. Tilintarkastajan työ on oikeastaan hyvinkin ihmiskeskeistä, eikä suinkaan pelkkää numeroiden analysointia, kuten helposti voidaan ajatella. Tilintarkastajan tulee olla myös ulospäin suuntautunut ja omata kyky yhteistyön tekemiseen niin asiakkaiden, kollegojen kuin muiden eri alojen asiantuntijoiden kanssa. (KHT-yhdistys 2002, 33).

KHT-yhdistys listaa kirjassa seuraavia taloushallintoon liittyviä alueita joissa tilintarkastaja on yleensä asiantuntija. Listauksesta näkyy miten paljon asioita eri näkökulmilta tilintarkastajan tulee huomioida työssään:

- kirjanpito ja laskentasäännökset
- laskentatoimi
- sisäinen kontrolli
- verotus ja yritys juridiikka
- tietojärjestelmät
- yritys järjestelyt
- riskien hallintaan liittyvät kysymykset

(KHT-yhdistys 2002, 25).

4.1 Auktorisointi

4.1.1 KHT-tilintarkastaja ja -yhteisö

KHT-tilintarkastaja siis tarkoittaa Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunnan hyväksymää tilintarkastaja, kun taas KHT-yhteisö tarkoittaa Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunnan hyväksymää tilintarkastusyhteisöä. Tämä nimike yhteisö on siinä mielessä harhaanjohtava, että käytännössä kaikki KHT-yhteisöt ovat osakeyhtiöitä. KHT-yhteisöjä ovat mm. Deloitte & Touche Oy, Ernst & Young Oy, Kpmg Oy Ab ja Pricewaterhousecoopers Oy. Ne ovat neljä suurinta Suomessa toimivaa KHT-yhteisöä. Tilintarkastuslain mukaan TILA pitää rekisteriä hyväksytyistä tilintarkastajista ja yhteisöistä, jotka se myös hyväksyy. TILA järjestää myös KHT- ja HTM-tutkinnot ja lisäksi päättää KHT-tutkintoon osallistumisesta. (Keskuskauppakamari; Horsmanheimo & Steiner 2008, 47-50).

Yhteisössä tai säätiössä on valittava tilintarkastajaksi vähintään yksi KHT-tilintarkastaja tai KHT-yhteisö, jos vähintään kaksi seuraavista edellytyksistä täyttyy päättyneellä tilikaudella:

- 1) taseen loppusumma on yli 25 miljoonaa euroa
- 2) liikevaihto tai sitä vastaava tuotto on yli 50 miljoonaa euroa tai
- 3) yhteisön tai säätiön palveluksessa työskentelee keskimäärin yli 300 henkilöä.

Edellä mainitun säädöksen lisäksi julkisen kaupankäynnin kohteena olevassa yhtiössä on myös valittava tilintarkastajaksi KHT-tilintarkastaja tai KHT-yhteisö. (Horsmanheimo ym. 2007, 56-57; Waris 2008, 64).

KHT-tilintarkastaja tutkinnon suorittamiseksi tilintarkastajan tulee täyttää tilintarkastuslain mukaan tietyt hyväksymisvaatimukset. Hyväksyminen etenee käytännössä vaiheittain, jossa ammattitutkinnon suorittaminen on viimeinen vaihe. Uudet hyväksymisvaatimukset ovat tulleet voimaa toukokuussa 2008. Näiden uudistus on osa uuden tilintarkastuslain mukanaan tuomia muutoksia. Uudistuksen tarkoituksena on yksinkertaistaa ja tehdä joustavammaksi hyväksymisvaatimuksia. KHT-tilintarkastajaksi hyväksymisvaatimukset 2008 on Keskuskauppakamarin julkaisu,

jossa edellytykset KHT-tilintarkastajaksi on lyhyesti kuuden kohdan listauksessa määritelty seuraavasti:

1) Perusvaatimukset

- luonnollinen henkilö
- ei ole toiminnallaan osoittanut olevansa sopimaton tilintarkastajan tehtävään
- ei ole konkurssissa
- toimintakelpoisuutta ei ole rajoitettu
- ei ole määrätty edunvalvojaa
- ei ole määrätty liiketoimintakieltoon
- ei harjoita tilintarkastustoiminnan kanssa muuta toimintaa, joka on omiaan vaarantamaan tilintarkastuksen suorittamisen

2) Tutkintoa koskevat vaatimukset

- ylempi korkeakoulututkinto

3) Opintoja koskevat vaatimukset

- tilintarkastuksen ja laskentatoimen opinnot
- oikeustieteen opinnot
- kauppa- ja taloustieteelliset yleisopinnot

4) Käytännön kokemusta koskevat vaatimukset

5) Tilintarkastajatutkinnon suorittamista koskevat vaatimukset

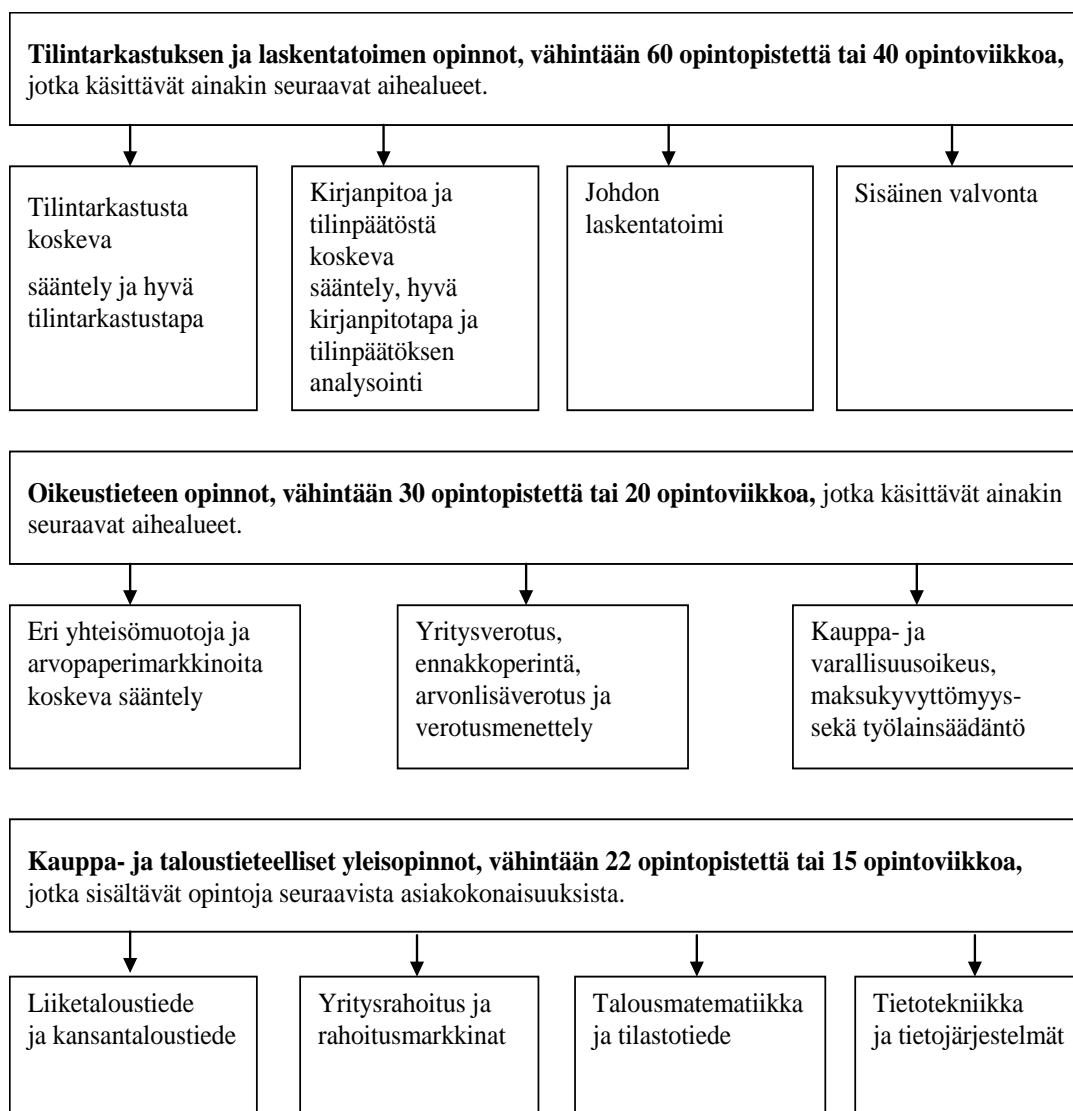
- KHT-tutkinto

6) Vaatimus tilintarkastajan vakuutuksen antamisesta oikeudelle

(Alakare 2008, 32; Horsmanheimo ym. 2007, 231; Keskuskauppakamari 2008 a, 3-4).

Edellä mainittujen kohdan yksi perusvaatimuksien täytyminen tulee osoittaa tarvittaessa viranomaistodistuksin. Yleensä todistukset kerätään vasta siinä vaiheessa, kun

KHT-tutkinto on hyväksytysti suoritettu. Kohdan kaksi tutkintoa koskevat vaatimukset eli ylempi korkeakoulututkinto tulee olla suoritettu siinä vaiheessa, kun KHT-tutkinto järjestetään. Vaatimukset täyttäviä ylempiä korkeakoulututkintoja ovat kauppatieteiden maisterin tutkinto, ekonomin tutkinto, hallintotieteiden kandidaatin tutkinto sekä kauppatieteiden kandidaatin tutkinto. Ylemmän korkeakoulututkinnon lisäksi myös vaadittavat yleisopinnot tulee siis olla suoritettu tilintarkastuksesta, laskentatoimesta, oikeustieteestä sekä kauppaja- ja taloustieteestä seuraavan kuvion mukaisesti eriteltynä. (Keskuskauppakamari 2008 a, 4-5; Työ- ja elinkeinoministeriö 2008, 1-2).

Kuvio 3. KHT-tutkintoon vaadittavat opinnot. (Keskuskauppakamari 2008 a, 6).

Käytännön työkokemusta (kohta 4) KHT-tutkintoon hakevalla tulee olla vähintään kolme vuotta vaativista tilintarkastuksen ja laskentatoimen tehtävistä. Käytännön kokemus tulee olla hankittu kirjanpitovelvollisen yhteisön tai säätiön tilinpäätösten/konsernitilinpäätösten tilintarkastuksesta. Myös vastaavien taloudellisten laskelmien tarkastaminen käy. Tästä käytännön kokemuksesta vähintään kaksi vuotta tulee olla hankittu KHT- tai HTM-tilintarkastajan ohjauksessa, HTM-tilintarkastajana tai JHTT-tilintarkastajana. KHT-tutkintoon hyväksytään myös hakija, jolla on vähintään viidentoista vuoden käytännön työkokemus laskentatoimen, rahoituksen ja oikeustieteen tehtävistä. Poikkeuksellisesti tietyin edellytyksin tilintarkastaja voidaan hyväksyä suorittamaan KHT-tutkintoa, vaikka häneltä puuttuisikin vaadittavia opintoja tai käytännön kokemusta. Tällöin hänen tulee suorittaa tiettyjä lisätehtäviä. (Alakare 2008, 32-33; Keskuskauppakamari 2008 a, 7-8).

KHT-tutkinnon tehtävien sisällön päättää Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunta (TILA), näiden tehtävien tarkoituksena on selvittää hakijan valmiuksia hoitaa itsenäisesti kirjanpitovelvollisen yhteisön, säätiön tai konsernin tilintarkastustehtäviä. KHT-tutkinto jakautuu kahteen osaan, jotka molemmat tulee suorittaa hyväksytysti, näistä ensimmäinen osa on hyvä tilintarkastustapa ja hyvä kirjanpitolapa, joka sisältää tehtäviä mm. kirjanpitoa ja tilinpäätöstä sekä tilintarkastusta koskevasta sääntelystä. Lisäksi tehtäviä on myös sisäisestä valvonnasta sekä riskienhallinnasta. Toinen osa on tilintarkastuskertomus ja tilintarkastajan muu raportointi, joka sisältää kirjallisia tehtäviä tilintarkastuskertomuksen ja muiden tilintarkastajan lausuntojen tai todistusten laatimisesta ja siitä mitä tarkastustoimenpiteistä nämä vaativat. Mikäli KHT-tutkintoon osallistuva suoriutuu hyväksytysti vain tutkinnon toisesta osasta, hänellä on mahdollisuus yrittää uudelleen vain hylätyn osan suorittamista seuraavan viiden vuoden kuluessa. (Keskuskauppakamari 2008 a, 10; Työ- ja elinkeinoministeriö 2008, 4).

Kohdassa kuusi mainittu tilintarkastajan vakuutus tarkoittaa sitä, että KHT-tutkinnon läpäissyt henkilö saa käyttää KHT-tilintarkastajan ammattinimikettä vasta sen jälkeen, kun hän on oikeuden edessä antanut seuraavan KHT-tilintarkastajan vakuutuksen ja hänet on lisätty edellä mainittuun TILA:n pitämään tilintarkastajarekisteriin: "Minä N.N. lupaan kunniani ja omantuntoni kautta rehellisesti, riippumattomasti ja

tunnollisesti suorittaa hyvää tilintarkastustapaa noudattaen kaikki ne tehtävät, jotka minulla on KHT-tilintarkastajana, olla luvatta ilmaisematta, mitä tässä toimessa minulle uskotaan tai mitä siinä muutoin olen saanut tietooni sekä muutoinkin noudattaa ammattieettisiä periaatteita ja hyvää tilintarkastustapaa sekä niitä säännöksiä ja määräyksiä, jotka koskevat KHT-tilintarkastajia." Tilintarkastajan hyväksyminen on voimassa toistaiseksi, siihen asti kun tilintarkastajana toimiva henkilö täyttää 70 vuotta. Tilintarkastajan hyväksyminen voidaan myös peruuttaa esim. kurinpidollisista syistä tai jos hyväksymisedellytykset eivät enää ole voimassa. (Keskuskauppa-kamari 2008 a, 10; Tilintarkastuslautakunta 2008 a, 1).

Hyväksymistä KHT-yhteisöksi haetaan kirjallisella hakemuksella Keskuskauppa-kamarin tilintarkastuslautakunnalta (TILA:lta). Hakumenettely sekä hyväksymisen edellytykset poikkeavat tilintarkastusyhteisön hyväksymisessä KHT- tai HTM-tilintarkastajien hyväksymisestä. Hakijayhteisön tulee olla osakeyhtiö, kommandiittiyhtiö tai avoin yhtiö. Hyväksymistä tilintarkastusyhteisöksi haetaan vapaamuotoisella hakemuksella, josta tulee käydä ilmi miten yhtiö harjoittaa tilintarkastustoimintaa sillä hetkellä ja miten sitä aiotaan jatkossa harjoittaa. Hakijan tulee myös antaa selvitys henkilöistä, jotka suorittavat yhteisön lukuun tilintarkastuksia ja myös henkilöistä, jotka osallistuvat näihin tilintarkastuksiin. Lisäksi tarvitaan selvitys laadunvarmistuksesta ja riskienhallinnasta riippumattomuuden arvioimiseksi. (Horsmanheimo & Steiner 2008, 61; Tilintarkastuslautakunta 2008 b, 1).

Osakeyhtiössä, joka hyväksytään KHT-yhteisöksi, tulee osakkeiden tuottaman äänimäärän enemmistön olla siellä työskentelevillä KHT-tilintarkastajilla, KHT- tai HTM-yhteisöillä tai ETA-valtiossa hyväksytyillä tilintarkastajilla tai tilintarkastusyhteisöillä. Omituksen tuoma määräysvalta koskee myös kommandiittiyhtiöitä ja avoimia yhtiöitä. Lisäksi kaksi kolmas osaa KHT-yhteisön hallituksen jäsenistä, varajäsenistä sekä puheenjohtajan ja varapuheenjohtajan on oltava yhteisössä työskenteleviä KHT-tilintarkastajia tai ETA-valtiossa hyväksytyjä tilintarkastajia. Sama vaatimus koskee myös kommandiittiyhtiön ja avoimen yhtiön hallitusta, mikäli sellainen on. Toisin kuin KHT-tilintarkastajilla KHT-yhteisön hyväksymisen voimassaololle ei ole asetettu minkäänlaista takarajaa. (Horsmanheimo & Steiner 2008, 63-64; Horsmanheimo ym. 2007, 236).

4.1.2 HTM-tilintarkastaja ja -yhteisö

HTM-tilintarkastaja, eli kauppakamarin hyväksymä tilintarkastaja, on yksi Suomessa käytössä olevista auktorisoiduista tilintarkastajanimikkeistä. Nimike HTM-tilintarkastaja on alun perin tarkoittanut hyväksyttyä tilimiestä. HTM-yhteisö tarkoitetaan niin ikään kauppakamarin hyväksymään tilintarkastusyhteisöä. Suomessa toimii tällä hetkellä 19 kauppakamaria. Nämä kauppakamarit toimivat alueellisesti määrätyillä toiminta-alueilla. Näiden yhteiselimenä toimii Keskuskauppakamari. Suomessa toimivia HTM-yhteisöjä ovat mm. Tilintarkastajat Oy Peippo Rehula Paananen, Suomen Tilintarkastajaverkko Oy ja Keski-Suomen Tilintarkastus Oy. Kuten jo edellä mainitsin KHT-tilintarkastajaa ja KHT-yhteisöä käsittelevässä luvussa, TILA:n tehtävistä tilintarkastajien auktorisoinnin suhteen, jotka koskevat osaltaan myös HTM-tilintarkastajien auktorisointia. TIVA:t eli kauppakamarien tilintarkastusvaliokunnat, kuitenkin päättää HTM-tilintarkastajien osalta tutkintoon osallistumisesta ja HTM-tilintarkastajien ja HTM-yhteisöjen hyväksymisestä. (Kauppakamari; Keskuskauppakamari; Horsmanheimo & Steiner 2002, 49-50).

HTM-tutkinnon suorittamisen vaiheet etenevät käytännössä lähes saman kaavan mukaisesti kuin KHT-tutkinnon suorittamisessa. HTM-tutkintoon hakevalla perusvaatimukset ovat samat kuin KHT-tutkintoonkin hakevalla mm. hänen tulee olla luonnollinen henkilö, hän ei ole konkurssissa tai liiketoimintakiellossa jne. HTM-tutkinnon suorittamiseksi hakijan tulee olla suorittanut korkeakoulututkinto, kun taas KHT-tutkinnon koulutus vaatimuksena on ylempi korkeakoulututkinto. HTM-tutkinnon pohjaksi hyväksyttäviä tutkintoja ovat mm. liiketalouden ammattikorkeakoulututkinto, ekonomin tutkinto, verovirkamiestutkinto sekä hallintovirkamiestutkinto. HTM-tutkintoa koskevat samat opintovaatimukset kuin KHT-tutkintoa eli vastaavat opinnot kuin aiemmassa kuviossa 3 esitetyt opinnot. Opintopisteiden määrissä on kuitenkin eroja KHT- ja HTM-tutkintojen välillä. HTM-tutkinnossa tilintarkastuksen ja laskentatoimen opintoja tulee olla yhteensä vähintään 52 opintopistettä, oikeustieteen opintoja vähintään 22 opintopistettä ja kauppa- ja taloustieteellisiä yleisopintoja vähintään 22 opintopistettä. (Horsmanheimo & Steiner 2008, 55; Keskuskauppakamari 2008 b, 3-6).

HTM-tutkintoa koskee lähes samat käytännön kokemuksen vaatimukset kuin KHT-tutkintoakin. HTM-tutkintoon hakevalla tulee siis olla vähintään kolme vuotta käytännön kokemusta tilintarkastuksen ja laskentatoimen tehtävistä. Pääsääntönä on, että tämä kokemus tulee olla hankittu kirjanpitovelvollisen yhteisön tai säätiön tilinpäätösten/konsernitilinpäätösten tilintarkastuksesta, myös vastaavien taloudellisten laskelmien tarkastaminen käy. Lisäksi vaatimuksena on, että kokemus tulee olla hankittu KHT- tai HTM-tilintarkastajan ohjauksessa tai JHTT-tilintarkastajana. HTM-tutkintoon voidaan poikkeuksellisesti myös hyväksyä henkilö, jolla katsotaan olevan riittävästi käytännön kokemusta, mikäli hän on työskennellyt päätoimisesti liiketoimintaa harjoittavan yhteisön tai säätiön toimitusjohtajana tai tämän sijaisena, talousjohtajana, sisäisenä tarkastajana tai muussa näitä vastaavassa tehtävässä. Myös HTM-tutkinnossa kuten KHT-tutkinnossa puuttuvia opintoja tai käytännön kokemusta voi korvata suorittamalla tiettyjä lisätehtäviä. (Keskuskaupakamari 2008 b, 7-8; KHT-yhdistys 2002, 40-41; Työ- ja elinkeinoministeriö 2008, 3-4).

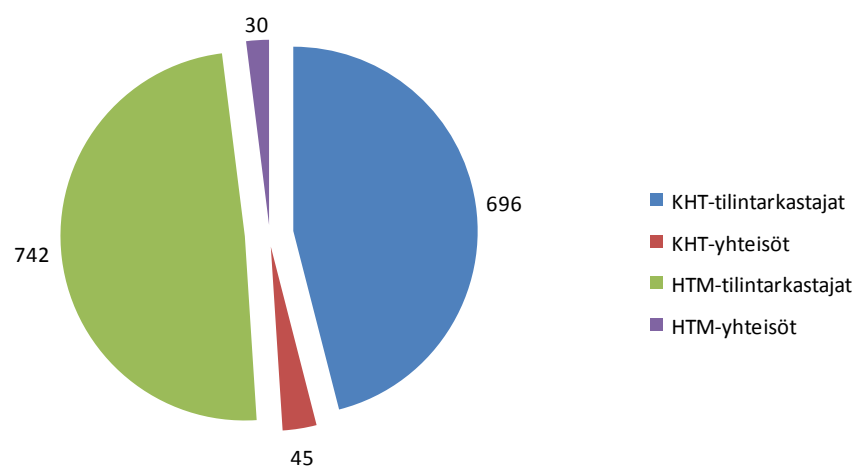
HTM-tutkinto koostuu myös kahdesta osasta kuten KHT-tutkinto ja on aihealueiltaan samansisältöinen. Eli ensimmäinen osa käsittelee hyvää tilintarkastustapaa sekä hyvää kirjanpitoa ja toinen osa käsittelee tilintarkastuskertomusta ja tilintarkastajan muuta raportointia. Tutkinnolla mitataan hakijan valmiuksia hoitaa itsenäisesti tilintarkastustehtäviä käytännössä. HTM-tutkintoon osallistuva JHTT-tilintarkastaja suorittaa vain tutkinnon ensimmäisen osan. HTM-tutkintoon pätee sama ns. poikkeus kuin KHT-tutkintoon eli, jos hakija suoriutuu hyväksytysti vain tutkinnon toisesta osasta, hänellä on mahdollisuus yrittää uudelleen vain hylätyn osan suorittamista seuraavan viiden vuoden kuluessa. HTM-tutkinnon läpäissyt henkilö on myös velvollinen antamaan oikeudelle tilintarkastajan vakuutuksen, kuten KHT-tilintarkastajakin. Vakuutus on sisällöltään muuten sama, vain KHT-tilintarkastaja korvataan HTM-tilintarkastajalla. HTM-tilintarkastajan hyväksyminen on myös voimassa sen vuoden loppuun asti, jona hän täyttää 70 vuotta, kuten KHT-tilintarkastajalla. (Horsmanheimo, Kaisanlahti & Steiner 2007, 238-239; Keskuskaupakamari 2008 b, 7-10; KHT-yhdistys 2002, 41-42).

HTM-yhteisöksi hyväksyminen edellyttää yhtiöltä lähes täysin samat asiat kuin KHT-yhteisöksi hyväksyminen, HTM-yhteisön hyväksymisestä kuitenkin päättää

TIVA kuten edellä mainitsinkin. Näiden hyväksymismenettelyiden eroksi voidaan sanoa se, että omistuksen tuottamaa määräysvaltaa sekä hallintoelinten kokoonpanoa koskevia vähimmäisvaatimuksia arvioitaessa, HTM-yhteisön hyväksymisen yhteydessä myös HTM-tilintarkastaja voidaan laskea näihin KHT-tilintarkastajan lisäksi. KHT- tai HTM-yhteisöä hyväksyttäessä HTM-yhteisö voidaan rinnastaa KHT-yhteisöön hakijayhteisön omistajana tai yhtiömiehenä, kun taas HTM-tilintarkastaja voidaan rinnastaa KHT-tilintarkastajaan vain hyväksyttäessä HTM-yhteisöä. Myöskään HTM-yhteisön hyväksymiselle ei ole asetettu minkäänlaista takarajaa, kuten jo edellä todettiin KHT-yhteisön kohdalla. (Horsmanheimo & Steiner 2008, 64-65; Horsmanheimo ym. 2007, 237-238).

Seuraavalla sivulla olevalla kuviolla (Kuvio 4) haluan vielä havainnollistaa kuinka paljon Suomessa on KHT- ja HTM-tilintarkastajia suhteutettuna myös KHT- ja HTM-yhteisöjen määrään. Kuvio kuvaa tilannetta 2.1.2008 ja sen mukaan Suomessa on 696 KHT-tilintarkastajaa ja 742 HTM-tilintarkastajaa. Näistä tilintarkastajista valtaosa työskentelee 45 KHT-yhteisössä tai 30 HTM-yhteisössä, jotka on myös esitetty kuviossa.

Hyväksytyt tilintarkastajat Suomessa 1.2.2008

Kuvio 4. Hyväksytyt tilintarkastajat Suomessa 1.2.2008. (Keskuskauppakamari 2008 c, 1).

4.1.3 JHTT-tilintarkastaja ja -yhteisö

JHTT-tilintarkastaja tarkoittaa julkishallinnon ja –taloudentarkastajaa. Tämä ammattinimike on uusin kolmesta Suomessa käytössä olevista tilintarkastajan ammattinimikkeistä. JHTT-tilintarkastajia on hyväksytty vain vuodesta 1992 asti. Julkisen sektorin tilintarkastus on lähtökohdiltaan aivan erilaista kuin yksityisen sektorin tilintarkastus, koska siinä on kyse nimenomaan julkisten varojen käytöstä. Lisäksi siinä korostuu myös demokratiaulottuvuus. JHTT-tilintarkastajia työskentelee mm. valtiolla valtionalouden tarkastusvirastossa, valtiontilintarkastajien kansliassa ja virastojen laitosten sisäisessä tarkastuksessa. JHTT-tutkinnon ja –yhteisön hyväksymisestä päättää JHTT-lautakunta. Suomessa toimivia JHTT-yhteisöjä ovat mm. Oy Auditor Ab, Ernst & Young Julkipalvelut Oy sekä KPMG Kunta Oy. JHTT-lautakunnan tehtäviin kuuluu myös pitää luetteloja tilintarkastajista ja yhteisöistä, järjestää JHTT-tutkinto sekä valvoa JHTT-tilintarkastajien toimintaa. Myös oikeutta JHTT-tutkintoon osallistumisesta haetaan tältä samaiselta lautakunnalta vapaamuotoisella hakemuksella. Lisäksi julkishallinnon ja –talouden tarkastajien toiminnan taustalla ns. yhdyssiteenä toimii JHTT-ydistys. (Valtiovarainministeriö 2006 a, 1, 3-5; Valtiovarainministeriö 2008, 1-2).

JHTT-tutkinnon voi suorittaa tilintarkastustehtäviin soveltuvan ylemmän korkeakoulututkinnon suorittanut henkilö, jolla on tämän koulutuksen lisäksi työkokemusta julkisen talouden ja julkishallinnon tehtävistä päätoimisesti vähintään kolme vuotta. Tämä työkokemus tulee olla hankittu pääosin viimeisen kymmenen vuoden aikana ja tilintarkastustyökokemus viimeisin viiden vuoden aikana. Poikkeuksena henkilö joka on suorittanut korkeakoulututkinnon ja jolla on vähintään seitsemän vuoden kokemus vaativista julkishallinnon laskentatoimen, rahoituksen ja oikeudellisista tehtävistä sekä vähintään kolmen vuoden kokemus tilintarkastustyöstä voi osallistua JHTT-tutkintoon. Myös 15 vuotta ammattimaisesti julkishallinnon ja –talouden tilintarkastus tehtävissä toiminut henkilö on oikeutettu osallistumaan JHTT-tutkintoon. (Julkishallinnon ja talouden tilintarkastuslautakunta 2008, 3; Valtionvarainministeriö 2005 a).

Tarkemmat vaatimukset JHTT-tutkintoon vaadittavista opinnoista on esitetty Valtiovarainministeriön asetuksessa julkishallinnon ja -talouden tilintarkastajan tutkinnosta ja tutkintoon vaadittavista opinnoista seuraavasti pykälissä 5-7:

- *60 opintopistettä laskentatoimen opinnoista. Näiden opintojen tulee antaa riittävät tiedot kirjanpidon ja tilinpäätöksen periaatteista, tilintarkastuksesta sekä tuloksellisuustarkastuksen menetelmistä sekä julkisyhteisöjen meno- ja tulotaloudesta, budjetoinnista ja muista talouden ohjausjärjestelmistä sekä rahoituksesta. Lisäksi opinnoista on vähintään 25 opinto-pistettä oltava julkisyhteisöjä koskevista opinnoista.*
- *35 opintopistettä oikeustieteen opinnoista. Näistä opinnoista julkisoikeuden opintoja tulee olla vähintään 20 opintopistettä ja niiden tulee antaa riittävät tiedot julkisyhteisöjen varainkäytön ja varainkäytön valvonnan oikeudellisesta sääntelystä, tehtävistä ja muutoksesta sekä julkisyhteisöjen varainhankinnasta. Lisäksi opintoihin tulee sisältyä Euroopan unionin varainkäyttöä ja varainhoidon valvontaa koskevia opintoja ja vero-oikeutta sekä omaisuuden vaihdantaa tai muita sopimuksia koskevan oikeuden opintoja.*
- *Muita opintoja tulee olla yhteensä 25 opintopistettä hallintotieteistä, kansantaloustieteestä, tilastotieteestä ja tietojärjestelmätieteestä.*

(Valtionvarainministeriö 2005 b).

Työkokemus- ja opintovaatimusten lisäksi JHTT-tutkintoon osallistuvan tulee täyttää myös yleiset kelpoisuusvaatimukset. Niiden mukaan henkilön tulee toimittaa todistus siitä, että häntä koskevaa konkurssi- tai yrityssaneeraushakemusta ei ole vireillä, häntä ei ole tuomittu liiketoimintakieltoon tai määrätty holhouksen alaiseksi sekä rikosrekisteriote. Mikäli JHTT-tutkintoon hakeva täyttää kaikki edellä mainitut tutkintoon liittyvät vaatimukset, antaa JHTT-lautakunta hyväksynnän JHTT-tutkintoon osallistumisesta. (Julkishallinnon ja talouden tilintarkastuslautakunta 2006, 1-2).

JHTT-tutkinto koostuu seuraavasti kolmesta osasta:

- 1) Tilintarkastustietous ja tekniikka, joka jakautuu yleiseen osuuteen, julkishallinnon osuuteen ja yksityisen sektorin osuuteen

2) Tilintarkastuskertomus ja tilintarkastukseen liittyvät muut raportit

3) Tuloksellisuuden mittaaminen ja arviointi

Hyväksytyt suoritukset tutkinnosta edellyttävät, että tutkintoon osallistujat suoriutuvat hyväksytysti jokaisesta osa-alueesta. Hyväksytyt osa-alueet ei tarvitse uudelleen uusia, vaan vain hylätyksi jäänyt osa-alue tutkinto-oikeuden voimassaoloajan kuluessa. JHTT-tutkinnosta hyväksytysti suoriutuneen henkilön tulee antaa myös vastaava vakuutus kuin KHT- ja HTM-tilintarkastajien. JHTT-tilintarkastajan vakuutuksessa on muutamia eroavaisuuksia KHT- ja HTM-tilintarkastajien vakuutukseen verrattuna. Mm. maininta riippumattomuudesta ja hyvästä tilintarkastustavasta puuttuu JHTT:n vakuutuksesta. JHTT-tilintarkastajan vakuutus on sisällöltään seuraavanlainen: ” Minä N. N. lupaan kunniani ja omantuntoni kautta rehellisesti, puolueettomasti ja tunnollisesti suorittaa kaikki ne tehtävät, joita minulla julkishallinnon ja talouden tilintarkastajana on. Samoin lupaan, että en ilmaise sivullisille sellaista asiaa, jonka olen toimessani saanut tietooni ja joka on pidettävä salassa.” (Julkishallinnon ja talouden tilintarkastuslautakunta 2006, 2; Valtiovarainministeriö 2005 b).

Hyväksymistä JHTT-yhteisöksi haetaan kirjallisella hakemuksella JHTT-lautakunnalta. JHTT-yhteisöjen hyväksymis- ja valvontaohjeiden mukaan tähän hakemukseen tulee liittää seuraavaa:

a. kaupparekisteriote, joka sisältää selvityksen yhteisön toimielimistä ja niiden jäsenistä. Kaupparekisterinote ei saa olla kolme kuukautta hakemuksen jättöpäivää vanhempi;

b. selvitys siitä, että yhteisön hallitus täyttää JHTT-lain 10 § 2 tai 3)-kohdan mukaiset edellytykset;

c. jäljennös voimassa olevasta kaupparekisteriin merkityistä yhtiösopimuksesta tai yhtiöjärjestyksestä;

d. yhtiön osakeluettelo ja osakasluettelo;

e. jäljennös viimeksi vahvistetusta tilinpäätöksestä (Kirjanpitol.1336/1997, 3. luku 1 §);

f. jäljennös em. tilinpäätökseen liittyvästä tilintarkastuskertomuksesta;

g. oikeusrekisterikeskuksen todistus konkurssi- ja yrityssaneeraus-rekisteristä, ettei yhteisöä koskevaa konkurssi- tai yrityssaneeraus-hakemusta ole vireillä;

h. niiden henkilöiden osalta, jotka kuuluvat yhteisön johtoon (Laki liiketoimintakielosta 1220/1997, 2 §), mutta eivät ole JHTT-tilintarkastajia, tulee lisäksi toimittaa:

1. Oikeusrekisterikeskuksen todistus liiketoimintakieltorekisteristä, josta ilmenee, ettei liiketoimintakieltorekisterissä ole merkintää henkilön määräämisestä liiketoimintakieltoon tai väliaikaiseen liiketoimintakieltoon.

2. Maistraatin tai käräjäoikeuden antama todistus holhousasioiden rekisteristä, jolla todistetaan, ettei henkilön toimintakelpoisuutta ole rajoitettu eikä hänelle ole määrätty edunvalvojaa.

3. Oikeusrekisterikeskuksen antama ote, jolla todistetaan, ettei henkilöstä ole rikosrekisteriin merkintää.

Tämän hakemuksen perusteella siis JHTT-yhteisö voidaan hyväksyä. JHTT-yhteisö on velvollinen vuosittain toimittamaan JHTT-lautakunnalle selvityksen valvontaa varten. Tämä selvitys sisältää mm. tuoreen kaupparekisteriotteen, luettelot kaikista hallituksen jäsenistä, osakkeenomistajista ja yhtiön palveluksessa toimivista JHTT-tilintarkastajista sekä vahvistettu tilinpäätös. (Valtiovarainministeriö 2006 b, 1-2).

4.2 Riippumattomuus

4.2.1 Riippumattomuuden käsite

Riippumattomuutta koskeva säännös löytyy tilintarkastuslain 4 luvusta, joka sisältää tilintarkastajaa koskevia muita säännöksiä. Riippumattomuus on myös osa tilintarkastajien eettisiä ohjeita. Riippumattomuutta käsittelevä säännös on uudistunut merkittävästi uuden tilintarkastuslain voimaantulon myötä, sillä lainsäädäntöön tuli sisällyttää tilintarkastusdirektiivin riippumattomuusnormisto sekä Euroopan komission suositus tilintarkastajan riippumattomuudesta. Riippumattomuus on yksi tilintarkastuksen tärkeimmistä elementeistä, johon tilintarkastusasiakkaan tulee voida ehdottomasti luottaa. Tilintarkastaja ei siis saa olla sellaisessa riippuvuussuhteessa, joka voisi vaarantaa tai heikentää hänen puolueetonta kannanottoa tai raportointia. (Horsmanheimo ym. 2007, 149; Kokkonen 1989, 11).

Riippumattomuutta sinällään on vaikea määritellä, sillä se on monivaikutteinen asia. Sanana riippumattomuus voidaan kuvata mm. itsenäiseksi, suvereeniksi, täysivaltaiseksi ja vapaaksi. Näiden kuvausten tai määritelmien perusteella Saarikivi toteaa kirjassaan riippumattomuudessa olevan kyse relaatiosta henkilön ja ulkopuolisten tahojen välillä. Hänen mukaansa riippumattomuus yhtäältä merkitsee itsenäisyyttä, eli lähinnä sitä, ettei henkilö ole riippuvainen muista henkilöistä tai asioista tai ole näiden määräysvallan alaisena. Toisaalta se tarkoittaa myös sitä, että muut henkilöt eivät tosiasiallisesti kykene vaikuttamaan henkilön toimintaa tai vaikuttamaan siihen kielteisesti. (Saarikivi 2000, 61-62).

Kokonaisuudessaan toteutunut riippumattomuus on henkilökohtaisen, organisatoristen ja ympäristöllisten tekijöiden yhdistelmän lopputulos. Riippumattomuus on jo, ennen kuin sitä huomioitiin tilintarkastuslainsäädännössä, ollut tapaoikeudellisena periaatteena käytössä ja sen voidaan sanoa jopa vaikuttaneen merkittävästi tilintarkastuksen syntyyn. Riippumattomuus voidaan määritellä myös psykologisena ilmiönä. Näin määriteltäessä riippumattomuudessa on kyse oikeastaan asenteesta, ja taas säännöksissä sille voidaan luoda lähinnä muodollisia kriteerejä määritelmien luomiselle sekä haitallisten riippuvuussuhteiden rajoittamiselle. Riippumattoman asenoiutumisen toteutuminen tulee esille tilintarkastajan käytännön toiminnassa, jonka tulee siis olla puolueetonta. Tilintarkastajan työssä riippumattomuuden tulee näkyä henkilökohtaisena riippumattomuutena sekä tutkimisen ja raportoinnin riippumattomuutena. (Sarja 1999, 80-81).

Tilintarkastaja on kuitenkin aina joissain määrin käytännön työssä riippuvainen muista henkilöistä tai asioista, joten riippumattomuus ei voi olla täysin absoluuttista. Tarkastustyötä toteutettaessa tilintarkastaja on riippuvainen tilintarkastusasiakkaan henkilökunnasta sekä kirjanpito- ja muusta aineistosta tiedonsaannin kannalta. Lisäksi tilintarkastaja on riippuvainen tarkastuskohteen johdon antamista tiedoista, koskien liiketoimintaa ja keskeisiä toimintastrategioita. Ottaen huomioon, että tilintarkastusta ei koskaan voida suorittaa täysin riippumattomasti, tulee riippumattomuus silti pyrkiä aina minimoimaan, siten että ulkopuolinen tarkastelija voi luottaa tilintarkastajan toimineen objektiivisesti. Tilintarkastajan tulee siis työssään välttää tilanteita, joissa

hänen riippuvuutensa voi perustellusti vaarantua tai heikentyä oleellisesti. (Horsmanheimo & Steiner 2008, 253-254; Saarikivi 2000, 62-63).

4.2.2 Millä perusteilla riippumattomuus voi vaarantua?

Tilintarkastajan riippumattomuutta on tietyllä tavalla helpompi konkretisoida sitä vaarantavien seikkojen avulla. Näitä seikkoja käsiteltäessä riippumattomuutta käsitellään ikään kuin negaation avulla, jolloin määritellään yksilöityjä tekijöitä, joiden olemassaolo poistaa oletaman tilintarkastajan riippumattomuudesta. Riippumattomuuden vaarantuessa tilintarkastajan tulee kieltäytyä kyseisestä toimeksiannosta. Tilanteessa jossa tilintarkastajan riippumattomuus vaarantuu kesken toimikauden, tulee hänen luopua tästä tehtävästä. (Kokkonen 1997, 11-12; Saarikivi 2000, 66).

Merkittävä muutos tilintarkastuslaissa käsiteltäessä riippumattomuutta on, että lakiin on sisällytetty vanhasta laista poiketen esimerkkiluettelo riippumattomuuden vaarantavista tilanteista. Näissä esimerkkiluettelon tilanteissa tilintarkastajan tulisi ryhtyä toimenpiteisiin, jotka turvaavat riippumattomuuden. Riippumattomuuden vaarantavat uhat on jaoteltu viiteen ryhmään. Tilintarkastajan eettisissä ohjeissa käytetään tätä samaa jakoa. Alla on eritelty nämä tilintarkastuslaissa (TilintL 24.3 §) määritellyt uhat, sekä esimerkkien muodossa tilanteita näihin uhkiin liittyen, joissa riippumattomuus voi vaarantua:

- *Tilintarkastajalla on taloudellisia tai muita etuuksia yhteisössä tai säätiössä tai tilintarkastajalla on muu kuin tavanomainen liikesuhde yhteisöön tai säätiöön (oman intressin uhka).* Tällainen uhka voi syntyä välillisestä tilintarkastajan saamasta merkittävästä hyödystä toimeksiannon kohteessa tai hän pystyy vaikuttamaan muulla tavalla yhteisön johdon päätöksiin. Oman intressin uhan aiheuttavia välittömiä taloudellisia etuuksia toimeksiannon kohteessa ovat mm. osakkeet, obligaatiot, velkakirjat sekä muut arvopaperit. Riippumattomuuden voidaan katsoa vaarantuvan myös silloin, kun tilintarkastajan kokonaistuloista yksittäisen toimeksiannon palkkio kattaa merkittävän osan.

- *Tarkastettavana on tilintarkastajan oma toiminta (oman työn tarkastamisen uhka).* Tällainen tilanne voi muodostua esimerkiksi, jos tilintarkastaja on toimeksiannon kohteessa vastuussa jostain aiemmasta ratkaisusta ja hän joutuu arvioimaan kyseistä ratkaisua uudelleen. Myös osallistuminen tilinpäätösjärjestelmien suunnitteluun ja toteutukseen, arvonmääritykset, sisäiset tarkastukset sekä johdon rekrytointiin osallistuminen toimeksiannon kohteessa voivat synnyttää oman työn tarkastamisen uhan.
- *Tilintarkastaja toimii oikeudenkäynnissä tai muussa asiassa yhteisön tai säätiön puolesta tai sitä vastaan (asian ajo uhka).* Tällainen tilanne voi syntyä tilintarkastajan tukiessa kantaa tai näkemystä niin pitkälle, että sen vaikutus voi vaarantaa myöhemmin objektiivisuuden.
- *Tilintarkastajalla on läheinen suhde henkilöön, joka kuuluu yhteisön tai säätiön johtoon tai joka on osallistunut toimeksiannon kohteena olevaan asiaan yhteisön tai säätiön palveluksessa (läheisyyden uhka).* Tilintarkastaja voi suhtautua liian positiivisesti tarkastettavan kohteen asioihin, mikäli hän on ystävyys- tai muussa läheisessä suhteessa kohteen johdossa tai muussa henkilökunnassa työskentelevän henkilön kanssa. Tilanteessa jossa tilintarkastaja siirtyy työskentelemään tarkastuksen kohteeseen, tulee tilintarkastusyhteisön tehdä vaadittavat toimet, ettei riippumattomuus vaarannu heidän ja entisen työntekijän välillä.
- *Tilintarkastajaa painostetaan (painostuksen uhka).* Tällainen tilanne voi syntyä esimerkiksi, jos määräilevä tai vaikutusvaltainen asiakas uhkailee tilintarkastajaa. Painostus tai uhkailu tarkastus kohteessa, saattaa vaikuttaa tilintarkastajan kykyyn toimia objektiivisesti ja noudattaa ammatillista skeptisyyttä.

(Horsmanheimo & Steiner 2008, 261-266; Horsmanheimo ym. 2007, 159-165).

Tilintarkastajan tulee dokumentoida jokaisesta toimeksiannosta työpapereihin riippumattomuutta uhkaavat tekijät, sekä toimenpiteet joihin ryhdytään, mikäli riippumattomuus jostain syystä vaarantuu. Tämä dokumentointi on päävastuullisen tilintarkastajan velvollisuus. Tämä dokumentointivaatimus koskee siis myös niitä riippumattomuutta koskevia uhkia, joita ei voida pitää merkityksettöminä, mutta voidaan kuitenkin hallita riippumattomuuden turvaavilla toimenpiteillä. Tilanteissa, joissa

riippumattomuutta turvaavilla toimenpiteillä riippumattomuus voidaan turvata, ei ole syytä jättää ottamatta vastaan. (Horsmanheimo & Steiner 2008, 266-267).

4.3 Vastuut

4.3.1 Vahingonkorvausvastuu

Tilintarkastaja on vahingonkorvausvastuussa sille yhteisölle tai säätiölle, jonka kirjanpitoa, tilinpäätöstä, toimintakertomusta sekä hallintoa hän on tarkastamassa tai tarkastanut lakisääteisessä tilintarkastuksessa. Vahingonkorvausvelvollisuus perustuu tilintarkastuslain 51§:ään. Tilintarkastaja on korvausvelvollinen vahingosta täyteen määrään, mikäli vahinko on tuottamuksellisesti aiheutettu. Tämän vastuun syntymisen edellytyksenä on, että todellisuudessa on aiheutunut korvauskelpoinen vahinko. Sen tulee olla myös syy-yhteydessä vahingonaiheuttajan toimintaan. Vahingonkorvauksen tarkoituksena on hyvittää vahingosta aiheutunut taloudellinen haitta ja saattaa vahingonkorvauksen saaja siihen taloudelliseen asemaan, jossa hän olisi ilman, että vahinko olisi tapahtunut. (Kaisanlahti & Timonen 2006, 15; Horsmanheimo & Steiner 2008, 470).

Horsmanheimo ja Steiner kuvailevat tilintarkastajan korvausvastuun edellytykset seuraavasti:

- 1) On tapahtunut konkreettinen vahinko, jonka varallisuusarvo (menetetty etu rahassa) voidaan määritellä. Esimerkiksi tunnearvojen tuhoutuminen, mielipaha tai muu henkinen kärsimys ei yleensä ole vahinko, ellei sitä voida mitata rahassa.*
- 2) Vahinko on tilintarkastajan aiheuttama. Tilintarkastajan korvausvastuu koskee yleensä vain tekoja, jotka liittyvät tilintarkastuslain 1.1 §:ssä tarkoitettuun toimintaan.*
- 3) Tilintarkastajan laiminlyönnillä tai teolla ja vahingolla on syy-yhteys. Korvausta voidaan vaatia vain vahingosta, joka on aiheutunut tilintarkastajan laiminlyönnistä tai teosta.*

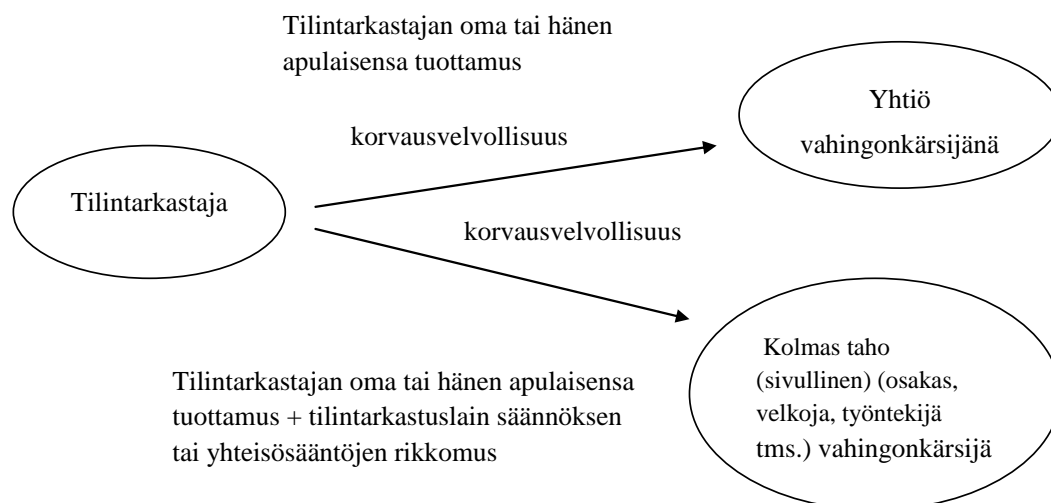

4) *Kysymys on korvattavasta vahingosta ja korvausvastuun asialliset ja ajalliset edellytykset ovat käsillä. Esimerkiksi kauan sitten aiheutunut vahinko ei yleensä ole enää korvattavissa.*

(Horsmanheimo & Steiner 2008, 471).

Riippumattomuudella voi myös olla merkitystä tilintarkastajan vahingonkorvausvastuussa. Riippumattomuuden vaarantuessa esimerkiksi ystävyysuhteen myötä voi tilintarkastaja suorittaa ns. ”vajavaisen” tilintarkastuksen. Tällaisessa tilanteessa tilintarkastaja ei mahdollisesti ole raportoinut kaikkea tarvittavaa tai edes havainnut kaikkea oleellista, mihin hän olisi ollut velvollinen. Puutteellisen tarkastuksen aiheuttama huolimattomuus on hyvin usein syy syntyneeseen tilintarkastajan vahingonkorvausvelvollisuuteen. Tilintarkastaja on myös vastuussa hänen apulaisena tuottamuksesta, vahingonkorvausvelvollisuuden näkökulmasta. Tilanteissa, joissa tilintarkastajia on useita, ovat he käytännössä samassa vastuussa, edellyttäen, että heidän oikeudellinen asemansa on sama. (Sarja 1999, 180-181).

Alla (kuvio 5) on kuvattu tilintarkastajan vahingonkorvausvastuu.

Kuvio 5. Tilintarkastajan vahingonkorvausvastuu. (Horsmanheimo & Steiner 2008, 472).

Ensisijainen keino vaatia korvausta vahingosta on kääntyä vahingon aiheuttaneen tilintarkastajan puoleen ja pyytää vapaaehtoista korvausta vahingosta. Tällaisessa tilanteessa vahingonkorvauksen vaatia voi myös neuvotella tilintarkastajan vakuutusyhtiön kanssa, edellyttäen että tilintarkastajalla on vastuuvakuutus. Neuvotteluiden päätyttyä tuloksettomina on mahdollista kääntyä ulkopuolisen sovittelijan puoleen tai viedä asia oikeuteen. Vastuusäännöistä ja vastuun rajoittamisesta sovitaan usein jo tilintarkastajan ja toimeksiantajan laatiessa toimeksiantoa koskevaa sopimusta, jolloin voidaan välttyä joltain osin vahingonkorvausvaateilta. Vastuun rajoituksista kolmansiin tahoihin nähden he eivät voi luonnollisesti sopia etukäteen. (Horsmanheimo & Steiner 2008, 490-492).

4.3.2 Rikosoikeudellinen vastuu

Rikosoikeudellisella vastuulla tarkoitetaan sitä, että tilintarkastaja voidaan asettaa syytteeseen ja hänelle voidaan tuomita rangaistus, mikäli hän syyllistyy rangaistavaan tekoon. Tämä vastuu toteutuu aina yleisessä tuomioistuimessa. Osa tilintarkastajaa koskevista rikoksista sisältyy tilintarkastuslakiin, osa taas rikoslakiin tai muihin lakeihin. Tilintarkastustoimintaan liittyviä rikoksia ovat mm. seuraavat:

- **Tilintarkastusrikkomus.** Tilanteessa, jossa tilintarkastuskertomuksen laatija syyllistyy tahallaan tai törkeästi huolimattomuudesta johtuen tilintarkastuskertomusta koskevien säännösten rikkomiseen, syntyy tilintarkastusrikkomus. Tilintarkastuskertomusta koskeva rikkomus johtaa harhaan kaikkia tilintarkastuskertomuksen käyttäjiä, joten tämä rikkomus merkitsee myös tärkeän yleisen edun loukkaamista. Vastaava rikkomus syntyy myös silloin, jos tilintarkastaja antaa lausunnossa väärän tai harhaanjohtavan tiedon, johtuen tahallisuudesta tai huolimattomuudesta. Tilintarkastusrikkomuksesta rangaistaessa, teon katsotaan olevan luonteeltaan vähäinen.
- **Tilintarkastajan ammattinimikkeen luvaton käyttö.** Tämän säännöksen tulkinta on melko yksiselitteistä, sillä yksinkertaisuudessaan tilintarkastaja joko on tai ei ole merkitty tilintarkastajarekisteriin. HTM- ja KHT- nimikkeet on siis suojattu oikeudettomalta käytöltä. Lain vastaisesti käytetystä nimik-

keestä, jonka perusteella henkilön voidaan olettaa virheellisesti olevan tilintarkastaja, on rangaistuksena sakkoa.

- **Tilintarkastusrikos.** Kyseessä on tahallinen teko, joka ei ole luonteeltaan vähäinen. Tämän ulkopuolelle jäävät ns. lievemmat rikkeet, jotka sisältyvät lähinnä tilintarkastusrikkomuksen piiriin. Tilintarkastusrikos syntyy kuitenkin lähinnä vastaavissa tilanteissa kuin tilintarkastusrikkomus. Se on myös kyseessä kun teko on tahallinen tai törkeän huolimaton, kuten tilintarkastusrikkomus. Tilintarkastusrikos tulee kysymykseen, kun kyseessä on vakavampi rike, kuin tilintarkastusrikkomus.
- **Tilintarkastajan salassapitovelvollisuuden rikkominen.** Salassapitovelvollisuuden rikkomisesta säädetään rikoslaissa. Salassapitorikoksesta voidaan tuomita tilintarkastaja tai hänen apulaisena sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi. Salassapitovelvollisuuden rikkominen tarkoittaa, että henkilö on paljastanut seikan, jonka hän on asemansa puolesta saanut tietoonsa tai käyttänyt tällaista salassa pidettävää tietoa omaksi tai toisen hyödyksi.
- **Yrityssalaisuuden rikkominen tai sen väärinkäyttö.** Tähän syyllistyy henkilö, joka ilmaisee oikeudettomasti yrityssalaisuuden tai käyttää tätä saamansa tietoa elinkeinotoiminnassa, saadakseen itselle tai toiselle taloudellista hyötyä tai vahingoittaakseen toista. Rangaistuksena tästä on sakkoa tai enintään kaksi vuotta vankeutta.
- **Valvontaviranomaisen tekemä salassapitorikos.** Salassapitorikokseen voi syyllistyä myös valvontatehtäviä hoitava taho, joka on saa tietoonsa tietoja esim. valvottavan taloudellisesta asemasta, liike- tai ammattisalaisuuksista tai muita salassa pidettäviä asioista. Tämä koskee lähinnä TIVA:n, TILA:n ja VALA:n puheenjohtajia, varapuheenjohtajia, jäseniä, varajäseniä, sihteereitä sekä laaduntarkastajia. Rangaistuksena on sakko tai vankeutta enintään kuudeksi kuukaudeksi.

(Horsmanheimo & Steiner 2008, 493-497; Horsmanheimo ym. 2007, 426-433).

Nämä edellä mainitut rikokset vanhenevat seuraavasti: tilintarkastusrikkomus 2 vuodessa, tilintarkastusrikkomus 5 vuodessa, tilintarkastajan ammattinimikkeen luvaton käyttäminen 2 vuodessa ja tilintarkastajan salassapitovelvollisuuden rikkominen 2 vuodessa. Tämänkaltaisissa rikoksissa tilintarkastaja tuomitaan yleensä avustajana,

joka lieventää rangaistuksia. Tilintarkastajaa koskevia ns. kovempia rangaistuksia voidaan langettaa mm. törkeästä kirjanpitorikoksesta, törkeästä kavalluksesta ja törkeästä kavalluksesta. (Horsmanheimo & Steiner 2008, 501-502).

4.3.3 Kurinpidollinen vastuu

Edellä käsiteltyjen vahingonkorvausvastuun ja rikosvastuun lisäksi kurinpidollinen vastuu on yksi vastuuperusteista, jotka koskevat tilintarkastajaa, siitä säädetään tilintarkastuslain 7 luvussa. Kurinpidollisen vastuun kohdistuu siihen, onko tilintarkastaja säilyttänyt hyväksymisensä tai toiminut säännösten mukaisesti. Valvonnassa, jossa käsitellään tilintarkastajan toimintaa kurinpidollisessa mielessä, otetaan kantaa siihen, onko hänen toiminnassa moitittavaa tai ei. Mikäli valvonnassa todetaan, että tilintarkastajan toiminnassa moitittavaa, tämän jälkeen päätetään, mitä kurinpidollisia seuraamuksia tästä on. (Horsmanheimo ym. 2007, 442-443).

Tilintarkastajan menetellessä huolimattomasti tai varomattomasti tilintarkastuslain sääntöjen vastaisesti tai hän on muuten rikkonut velvollisuuksiaan tilintarkastajana, muutoin toiminut vastoin tilintarkastajan ammatillista luotettavuutta tai arvoa, tulee TILA:n tai kauppakamarin TIVA:n antaa hänelle varoitus. Varoitus voi myös muuttua huomautukseksi, mikäli tilintarkastajan toiminnassa ilmenee varoitusta lieventäviä seikkoja. Tällaisia lieventäviä seikkoja voivat olla esim. virheen vähäisyys tai säännöksen tulkinnanvaraisuus. (Horsmanheimo ym. 2007, 443-444).

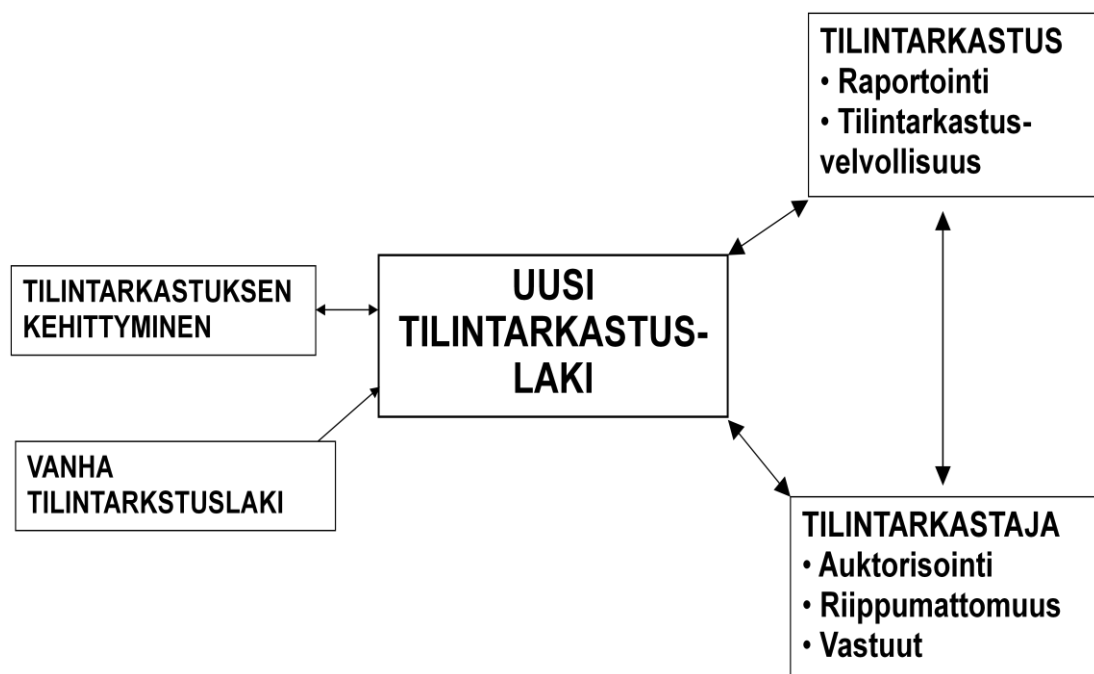
Vakavammasta rikkeestä VALA voi peruuttaa tilintarkastajan hyväksymisen. Tällaisia syitä ovat Horsmanheimon ja Steiner mukaan seuraavat:

- 1) *tilintarkastajan on tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta menetellyt tilintarkastuslain tai sen nojalla annettujen säännösten vastaisesti*
- 2) *tilintarkastaja on annetusta varoituksesta huolimatta toistuvasti rikkonut velvollisuuksiaan tilintarkastajana*
- 3) *tilintarkastaja ei ole enää ammattitaitoinen tai ei täytä muita hyväksymisen edellytyksiä.* (Horsmanheimo & Steiner 2008, 507).

5 TUTKIMUKSEN TARKOITUS, TAVOITTEET SEKÄ TEOREETTINEN VII- TEKEHYS

Tutkimuksen tarkoituksena on kartoittaa uuden tilintarkastuslain vaikutusta tilintarkastajan työhön. Uusi tilintarkastuslaki tuli voimaan 1.7.2007 alkaen, joten aihe on hyvin ajankohtainen. Tutkimuksessa tuon esille uuden lain mukanaan tuomat keskeiset muutokset ja niiden vaikutukset tilintarkastajan jokapäiväiseen työskentelyyn. Tutkimuksessa vertaan myös uutta lakia vanhaan tilintarkastuslakiin. Uuden lain vaikutusten lisäksi käsittelen tilintarkastuksen kehittymistä Suomessa.

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, uuden lain vaikutuksia tilintarkastajan näkökulmasta, miten he kokevat lain muutokset ja, onko uusi laki toimiva tilintarkastajan työskentelyn kannalta. Tutkimukseen en halunnut ottaa yrittäjän näkökulmaa, sillä lakimuutos on niin tuore, että sillä ei ole ollut käytännön vaikutusta monessakaan yrityksessä. Tutkimuksen tavoitteena on myös selvittää miten/millaisena tilintarkastajat niin auktorisoidut kuin assistentitkin kokevat uuden tilintarkastuslain yleisesti ja miten he kokevat tulevaisuuden näkymät tilintarkastusalalla.

Kuvio 6. Uuden tilintarkastuslain keskeiset muutokset ja tilintarkastuksen kehittyminen.

Teoreettisen viitekehyksen tarkoituksena on havainnollistaa uuden tilintarkastuslain keskeisiä muutoksia, sekä sitä miten tilintarkastuksen kehittyminen ja vanha tilintarkastuslaki ovat osaltaan vaikuttaneet. Tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen on koottu teoriaosan keskeisistä aihealueista. Viitekehyksestä käy ilmi kolme suurempaa kokonaisuutta eli tilintarkastuksen kehittyminen, tilintarkastus ja tilintarkastaja, jotka myös muodostavat teoriaosan ns. rungon. Kuvion keskellä on uusi tilintarkastuslaki, johon koko työ pohjautuu, lisäksi omana osanaan on vanha tilintarkastuslaki, joka on uuden lain vertauksen pohjana. Vanha laki kulkee ns. tutkimuksen taustalla ja sitä käyn läpi tarvittavilta osin havainnollistamassa uutta tilintarkastuslakia.

Teoriaosan keskeisien osa-alueiden: tilintarkastuksen ja tilintarkastajan alle olen viitekehukseen listannut lain keskeiset muutokset, joita ovat raportointi, tilintarkastusvelvollisuus, auktorisointi, riippumattomuus ja vastuut. Myös näiltä osin viitekehys vastaa teoriaosan kulkua. Empiriaosan tarkoituksena on havainnollistaa uuden tilintarkastuslain muutoksista ja niiden vaikutuksista tilintarkastajan työskentelyyn.

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

6.1 Tutkimusmenetelmän valinta

Tutkimuksessa voi käyttää kvantitatiivista tai kvalitatiivista tutkimusmenetelmää tai joissain tapauksissa näiden yhdistelmää. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa saatu aineisto soveltuu määrälliseen sekä numeeriseen mittaamiseen. Näin ollen tulokset esitetään usein tilastollisesti käsiteltynä kvantitatiivista tutkimusmenetelmää käytettäessä. (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 2000, 129).

Opinnäytetyöni tutkimusmenetelmäksi valitsin kvalitatiivisen tutkimusmenetelmän. Se on laadullinen tutkimusmenetelmä, jossa ihmistä suositaan tiedon keruun instrumenttina. Valitsin tämän tutkimusmenetelmän, koska halusin kyselyllä mahdollisimman kattavia ja monipuolisia vastauksia. Tutkimuksessa en halunnut käyttää monivalintakyselylomaketta, sillä vastaukset halusin nimenomaan tilintarkastajien omien kokemusten pohjalta, jolloin monivalintakysymykset olisivat vain turhaan rajanneet vastauksia. Tutkimuksen toteutuksessa kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä suosii laadullisten metodien käyttöä aineiston hankinnassa eli suositaan nimenomaan metodeja, joissa tutkittavien näkökulmat pääsevät esille. Juuri tätä itse halusin tutkimuksessa korostaa. Kvalitatiivisen tutkimuksen tarkoituksena on paljastaa odottamattomia seikkoja ja sen vuoksi onkin tärkeää aineiston monitahoinen ja yksityiskohtainen tarkastelu. (Hirsjärvi ym. 2000, 153-155).

6.2 Aineiston keruu ja analysointi

Yleisin menetelmä toteuttaa kvalitatiivinen tutkimus on haastattelu. Itse tutkimustyössä näistä haastatteluista käytetään termiä tutkimushaastattelu. Tutkimuksen toteutuksessa haastattelu tuo tiettyjä etuja, joita ovat mm. aineiston keruun joustavuus tilanteen edellyttämällä tavalla ja sekä se, että haastateltavat henkilöt saadaan helpommin mukaan tutkimukseen ja heidät on myös helpompi tavoittaa myöhemmin. (Hirsjärvi ym. 2000, 194-195; Saunders, Lewis, Thornhill 2003, 281-284).

Itse valitsin tutkimushaastattelu muodoista lomakehaastattelun, jonka toteutin avoimin kysymyksin. Lomakehaastattelussa haastattelu tapahtuu lomakkeen mukaan. Käytettävässä lomakkeessa väitteiden ja kysymysten muoto ja esittämismuoto on täysin määrätty. Muita tutkimushaastattelun muotoja ovat teemahaastattelu ja avoin haastattelu. Lomakehaastattelun kysymykset lähetin vastaanottajille sähköpostin välityksellä. Tämän haastattelumuodon valitsin, koska katsoin sen olevan aiheen kannalta paras vaihtoehto, sillä haastateltavien henkilöiden määrä oli huomattava ja maantieteellisesti haastateltavat sijoittuvat ympäri Suomea. (Hirsjärvi ym. 2000, 194-195; Saunders, Lewis, Thornhill 2003, 281-284).

Kyselylomakkeen lähetin n. 300 tilintarkastajalle. Vastaanottajiksi valitsin mahdollisimman kattavan otannan tilintarkastajia ympäri Suomea. Vastaanottajiksi pyrin valitsemaan tilintarkastajia niin pienistä kuin suuristakin tilintarkastusyhteisöistä, sekä tietysti myös täysin itsenäisiä toimijoita. Lisäksi halusin vastaanottajiksi pitkän kokemuksen omaavia tilintarkastajia, joilla on kokemusta myös aiemmista alaan kohdistuneista muutoksista ja vasta vähän aikaa alalla toimineita nuoria asiantuntijoita, joilla taas olisi mahdollisesti erilainen näkökulma tilintarkastuslain muutoksiin. Lisäksi vastaanottajiksi pyrin valitsemaan auktorisoituja tilintarkastajia, maallikkotilintarkastajia sekä tilintarkastusassistentteja.

Tilintarkastajia lähestyin siis ennalta laaditulla kyselylomakkeella (LIITE 3), joka oli sisällöltään täysin sama jokaisella vastaanottajalla. Lomakkeen kysymykset oli kerätty tilintarkastuslain keskeisistä muutoksista kartoittamaan tilintarkastajien mielipiteitä ja näkemyksiä näistä muutoksista. Kyselylomakkeen lähetin sähköpostilla ja vastauksia pyysin sähköpostilla. Vastauksia kyselyyn pyysin viikon kuluessa. Vastauksia kyselyyn sain yhteensä 54 kpl.

6.3 Tutkimuksen luotettavuuden arviointi

Tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa käytetään termejä reliabiliteetti ja validiteetti. Tutkimustulosten luotettavuus ja pätevyys vaihtelevat, vaikka virheiden syntyä pyritäänkin välttämään. Mahdollisten virheiden takia tutkimuksissa pyritään arvioimaan myös tutkimuksen luotettavuutta. (Hirsjärvi ym. 2000, 213).

Termi reliabiliteetti tarkoittaa, että tutkimuksessa saavutetut tulokset eivät ole sattumanvaraisia. Tuloksen tai tulosten voidaan sanoa olevan reliaabeleja, mikäli kaksi arvioijaa päätyy samaan lopputulokseen tai jos saadaan sama lopputulos eri tutkimuskerroilla samalta henkilöltä. Reliabiliteetilla tarkoitetaan siis mittaustulosten toistettavuutta sekä tutkimuksen kykyä antaa ei-sattumanvaraisia tuloksia, kuten edellä jo mainitsinkin. (Hirsjärvi ym. 2000, 213).

Omassa työssäni uskon reliabiliteettia parantavana tekijänä olevan sen, että kyselyssä kerroin vastaajien vastaavan täysin anonyymisti ja kenenkään nimeä ei julkaista tutkimustuloksissa. Lisäksi työni reliabiliteettia uskon parantavan sen seikan, että kysely ei kohdistu kenenkään vastaajan omaan työpaikkaan tai muuhun tahoon joka saisi vastaajia muuttamaan tai ns. kaunistelemaan vastauksiaan. Lisäksi minut varmasti nähtiin ulkopuolisena toimijana, joten uskon siis vastanneiden vastanneen rehellisesti.

Termeistä validiteetti taas tarkoittaa mittarin kykyä mitata juuri sitä asiaa, mitä ollaan mittaamassa tai analysoimassa. Vaarana on, että käytettävät mittarit, eivät aina vastaa juuri sitä todellisuutta, jota tutkija luulee tutkivansa. Tämä vaara tulee esiin esim. tilanteessa jossa haastateltava ymmärtää kysymykset eri tavalla kuin mitä haastattelija on ne tarkoittanut. (Hirsjärvi 2000, 213-214).

Tutkimuksen validiteettia pyrin parantamaan muokkaamalla kysymykset ja niiden asettelun mahdollisimman selkeäksi, jolloin epäselvyyksiä kysymysten osalta ei ilmenisi. Saatekirjeessä pyrin mahdollisimman selkeästi tuomaan esille kuka olen ja mitä olen tekemässä, jolloin kynnys kyselyyn vastaamisesta vähentyisi, eikä näin ollen heräisi kysymyksiä, että missä vastauksiani käytetään ja mihin ne vaikuttavat.

7 TUTKIMUSTULOKSET

7.1 Kysely tilintarkastajille

Kyselylomakkeen vastaanottajien joukko koostuu n. 300 tilintarkastajasta ympäri Suomea. Kyselyn vastaanottajat edustivat monipuolista joukkoa tilintarkastajien ammattikunnasta. Vastauksia kyselylomakkeeseen (LIITE 3) sain 54 kpl n. viikon sisällä, jonka annoin vastausajaksi kyselylle. Vastausprosentti kyselylle oli siis 18 %, eli se oli melko alhainen. Ennen kyselyn lähettämistä tavoitteeksi vastanneiden määrälle asetin 50, joka siis ylittyi muutamalla vastauksella.

Kyselylomakkeen ensimmäisenä kysymyksenä oli ns. täsmentäviä kysymyksiä kyselyyn vastaajalle. Näiden täsmentävien tai tarkentavien kysymysten perusteella sain taustatietoa vastaajista, jotka helpottavat vastausten ryhmittelyä ja vaikuttavat vastausten taustalla ja auttavat löytämään mahdollisia yhteneväisyyksiä saman taustan omaavilta. Täsmentäviä kysymyksiä olivat vastaajan ammattinimike, onko hän tilintarkastusyhteisön palveluksessa vai ei, onko hän päätoiminen vai osa-aikainen tilintarkastaja, työkokemus tilintarkastusalalta vuosissa sekä vastaajan sukupuoli. Näiden kysymysten pohjalta vastaajat jakautuivat seuraavasti: (taulukko 2)

Taulukko 2. Täsmentävien kysymysten tulokset.

		<i>Naisia (%)</i>	<i>Miehiä (%)</i>
Vastauksia yhteensä:	54 kpl	30 %	70 %
Ammattinimike:			
Maallikkotilintarkastajia tai tilintarkastusassistentteja:	17 kpl	13 %	19 %
HTM-tilintarkastajia:	17 kpl	7 %	24 %
KHT-tilintarkastajia:	19 kpl	7 %	28 %
JHTT-tilintarkastajia:	1 kpl	2 %	0 %
Tilintarkastusyhteisön palveluksessa:			
Kyllä:	33 kpl	26 %	35 %
Ei:	21 kpl	4 %	35 %
Päätoiminen/osa-aikainen tilintarkastaja:			
Päätoimisia:	38 kpl	26 %	44 %
Osa-aikaisia:	16 kpl	4 %	26 %
Tilintarkastustyökokemus:			
Alle 5 vuotta:	7 kpl	9 %	4 %
5-10 vuotta:	8 kpl	6 %	9 %
10-20 vuotta:	13 kpl	6 %	19 %
yli 20 vuotta:	26 kpl	9 %	39 %
Sukupuoli:			
Naisia:	16 kpl		
Miehiä:	38 kpl		

Näistä vastauksista voidaan siis yhteenvedona sanoa, että valtaosa, eli 70 % vastanneista oli miehiä, ja naisia vastanneista oli 30 %. Vastanneista eniten oli KHT-tilintarkastajia. Myös suurempi osa vastanneista työskenteli tilintarkastusyhteisön palveluksessa. Vastanneista useampi oli päätoiminen tilintarkastaja kuin osa-aikainen. Lisäksi kyselyyn tuli vastauksia eniten kokeneilta tilintarkastajilta eli jopa 26:lla vastanneista oli työkokemusta alalta yli 20 vuotta. Koontina edellisestä yhteenvedosta ja taulukosta voisi sanoa, että eniten kyselyyn vastasi miespuolinen KHT-tilintarkastaja, joka toimii päätoimisena tilintarkastusyhteisön palveluksessa ja hänellä on työkokemusta tilintarkastusalasta yli 20 vuotta. Puutteena yhteenvedon perusteella voisi mainita, että JHTT-tilintarkastajia vastanneista oli vain yksi, näiden vastanneiden osalta näkyy JHTT-tilintarkastajien ammattikunnan nuoruus ja suhteel-

linen vähäisyys verrattuna muihin auktorisoituihin tilintarkastajiin. Seuraavissa luvuissa käyn läpi kysymysten vastaukset kysymys kysymykseltä yhteenvedona.

7.2 Maallikkotilintarkastajista luopuminen

Vastaajista lähes kaikki pitivät maallikkotilintarkastajista luopumista positiivisena asiana tilintarkastuksen ammattimaistumisen takia. Vastaajien mielestä vaikutusta omaan työskentelyyn muutoksella ei kuitenkaan ainakaan vielä ole ollut. Siirtymäkauden jälkeen, eli vuonna 2012, he uskoivat toimeksiantojen lisääntyvän ainakin jonkin verran. Vastaajista neljä koki maallikkotilintarkastajista luopumisen vaikuttaneen jo nyt asiakas toimeksiantojen lisääntymisenä. Uskoisin näinkin vahva positiivinen suhtautuminen maallikkotilintarkastajista luopumiseen johtuu siitä, että vastaajista suuri osa oli auktorisoituja tai tilintarkastusyhteisössä työskenteleviä tilintarkastusassistentteja. Heidän työskentelyynsä maallikkotilintarkastajista luopuminen vaikuttaa vain positiivisesti, koska se luultavasti lisää toimeksiantojen määrää. Lisäksi uskon juuri tämän ”ryhmän” suhtautuvan yleisestikin positiivisemmin tilintarkastusalan lisääntyneeseen ammattimaistamiseen, joka oli yksi uuden tilintarkastuslain tavoitteista.

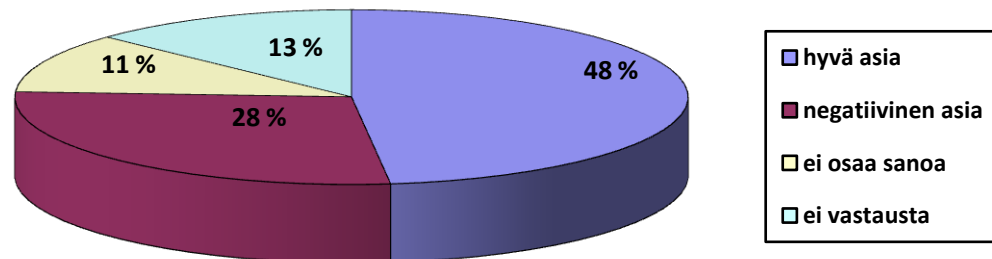
Vastaajista vain yksi koki muutoksen erittäin negatiivisena asiana. Syynä tähän on varmasti se, että hän on itse toiminut maallikkotilintarkastajana yli 15 vuotta. Hänen työskentelyssään muutos tuntui välittömästi toimeksiantojen vähentymisenä. Luonnollisesti hän kokee muutoksen negatiivisena, koska se käytännössä poistaa mahdollisuuden toimia tilintarkastajana ilman auktorisointia (huomioiden siirtymäkauden vuoteen 2012 asti). Tämän vastauksen lisäksi kaksi muuta vastannutta ei pitänyt muutosta aiheellisena. He molemmat ovat kuitenkin siirtymässä eläkkeelle ennen siirtymäkauden päättymistä. Alla esimerkki erään vastaajan kattavasta vastauksesta, joka mukaili valtaosan mielipidettä: *Ei ole vaikuttanut omaan työskentelyyn vielä millään tavalla. Vain muutamassa kohteessa on maallikkotilintarkastaja mukana. Maallikkotilintarkastuksesta luopuminen on järkevää, koska heillä harvoin on vaa-*
dittavaa asiantuntemusta tilintarkastustyöhön (poikkeuksena taloushallinnon henki-

löt). Vaikuttanee omaan työhön siirtymäkauden jälkeen sillä tavalla, että asiakkaita tulee lisää.

7.3 Auktorisoitujen tilintarkastajien muuttuneet tutkintovaatimukset

Vastaajista kuusi suhtautui kielteisesti muuttuneisiin tutkintovaatimuksiin. Syyksi kielteiseen suhtautumiseen mainittiin mm. vaatimusten vaativuuden nousu vuosi vuodelta ja IFRS-painotuksen turhan suuri määrä. Vaatimuksia pidettiin myös turhan monimutkaisina. Lisäksi yksi vastaaja totesi yksinkertaisesti, että eihän millään muulla alalla ole näin kovia vaatimuksia! Vastaajista 15 ei ollut perehtynyt uusiin tutkintovaatimuksiin ja sitä kautta ei osannut sanoa niistä mitään. He eivät siis olleet perehtyneet uusiin tutkintovaatimuksiin, uskoisin sen johtuva siitä, että ne eivät ole niinkään jokapäiväisesti ”läsnä” tilintarkastajan työssä vaan niihin perehdytään paremmin vasta, kun ne ovat oman työuran kannalta ajankohtaisia.

Vastaajista suurin osa (26 kpl) piti uusia tutkintovaatimuksia hyvinä. Tutkintovaatimuksia pidettiin vastaajien keskuudessa myös kattavina ja positiivisessa mielessä vaativina tenttiin pääsyn kannalta. Joustavuutta vanhoihin vaatimuksiin verrattuna pidettiin myös positiivisena asiana. Muutoksessa ollaan monen mielestä menossa oikean suuntaan, mutta muutosta ei kuitenkaan pidetty pysyvänä sellaisenaan. Uskoisin, että tutkintovaatimukset koettiin paremmiksi osaltaan nimenomaan niiden joustavuuden takia, joka ”helpottaa” uusien auktorisoitujen tilintarkastajien saantia alalle. Käsittääkseni keski-ikä alalla alkaa olla aika korkea (joka osaltaan näkyi myös vastaajien työkokemuksen jakautumasta), joten alalle tarvitaan nuoria osaajia. Seitsemän vastanneista jätti vastaamatta millaisena he kokevat muuttuneet tutkintovaatimukset. He ottivat kuitenkin kantaa tutkintojen tulevaisuuteen. Alla olevassa kuviossa (Kuvio 6) on vielä esitetty prosenttiosuuksin miten kyselyyn vastanneet kokivat muuttuneet tutkintovaatimukset.

Kuvio 6. Miten kyselyyn vastanneet kokivat muuttuneet tutkintovaatimukset.

Auktorisoitujen tilintarkastajien tutkintojen tulevaisuuden näkymistä oli erilaisia näkemyksiä vastauksissa todella paljon. Lähes kaikilla vastaajilla oli kuitenkin jonkinlainen näkemys tutkintojen tulevaisuudesta, kahta vastaajaa lukuun ottamatta. Monet olivat sitä mieltä, että tutkinnot tullaan tulevaisuudessa yhdistämään yhdeksi tutkinnoiksi. Monet myös toivoivat tai uskoivat vastauksissaan, että tulevaisuudessa tutkinnon voisi suorittaa monessa osassa ja useammin. Monet toivoivat varmasti tutkinnon jakamista osiin, koska sinällään niin intensiivinen tenttiminen niinkin vaativasta aiheesta on todella haastavaa. Lisäksi tutkinnon voi suorittaa vain kerran vuodessa joka osaltaan aiheuttaa myös aikataulullisia haasteita varmasti monelle. Muutamissa vastauksissa oltiin myös huolissaan alan tulevaisuudesta (lähinnä uusien ja nuorten saamisesta alalle), mikäli tutkintovaatimukset ovat liian kovia.

Eräässä vastauksessa kokenut tilintarkastaja oli pohtinut laajasti tutkintojen tulevaisuutta seuraavasti: *Koko tutkintojärjestelmä tuli muokata tilintarkastuksen perustutkinnoiksi ja tämän jälkeen tietyn kokemuksen kautta lisäopinnoilla erikoitumiseen. Ns. Ruotsin malli 8 vuoden kokonaisputkesta jakautuen 3-5 vuoden koulutukseen ja vastaavasi 5-3 vuoden kokemukseen on erityisen hyvä pohja uudelle järjestelmälle. Peruskoulutus pohjana korkeakoulupohjan tulisi olla perustana, ei siis ylempi korkeakoulupohja. Alalle tulee olla vaihtoehtopolkuja, ei siis vain yksi "assaripolku". Tämä tuo talouselämän todellisia osajia alalle. Seuraavassa uudistuksessa tulee siis*

edetä yhteen tutkintoon ja tämän jälkeen n. 3 vuoden lisäkokemuksen myötä erikoistuminen vaativimpiin kohteisiin. Uudistus on todella tarpeeseen alan kilpailukyvyyn ja pk-sektorin todellisen tarpeen tasapainottamiseksi. Tilintarkastusjärjestelmää tarvitaan ja se on sekä yrityksille, että yhteiskunnalle erinomainen sekä tulokseltaan että kustannuksiltaan.

7.4 Tilintarkastajan raportointi ja uusi tilintarkastuskertomusmalli

Tilintarkastajan raportointia koskevien säännösten muutoksiin vastaajista jopa 33 eli 60 % suhtautui negatiivisesti. Näiden vastaajien keskuudessa viesti oli selvä: uusi tilintarkastuskertomusmalli oli heidän mielestään osittain tai kokonaan epäonnistunut. Vastauksista nousi esille myös useita mielipiteitä, joiden mukaan raportointivaatimuksissa ei ole tarpeeksi huomioitu yritysten kokoeroja. Vastauksista nousi esille myös, että samat vaatimukset, jotka on suunnattu suurille yrityksille, eivät välttämättä sovellu pienimille yrityksille. Luulen, että ainakin osan negatiivinen suhtautuminen uuteen tilintarkastuskertomusmalliin saattaa olla nimenomaan alkukankeutta, malliin kuitenkin tuli aika paljon muutoksia. Uskoisin, että jos tämän kysymyksen olisi esittänyt esimerkiksi vuoden päästä, negatiivisesti suhtautuneiden määrä olisi varmasti ainakin vähän pudonnut. Tilintarkastajan raportointi on kuitenkin oleellinen osa tilintarkastajan työskentelyä ja varmasti myös sen takia tunteita nostattava aihe.

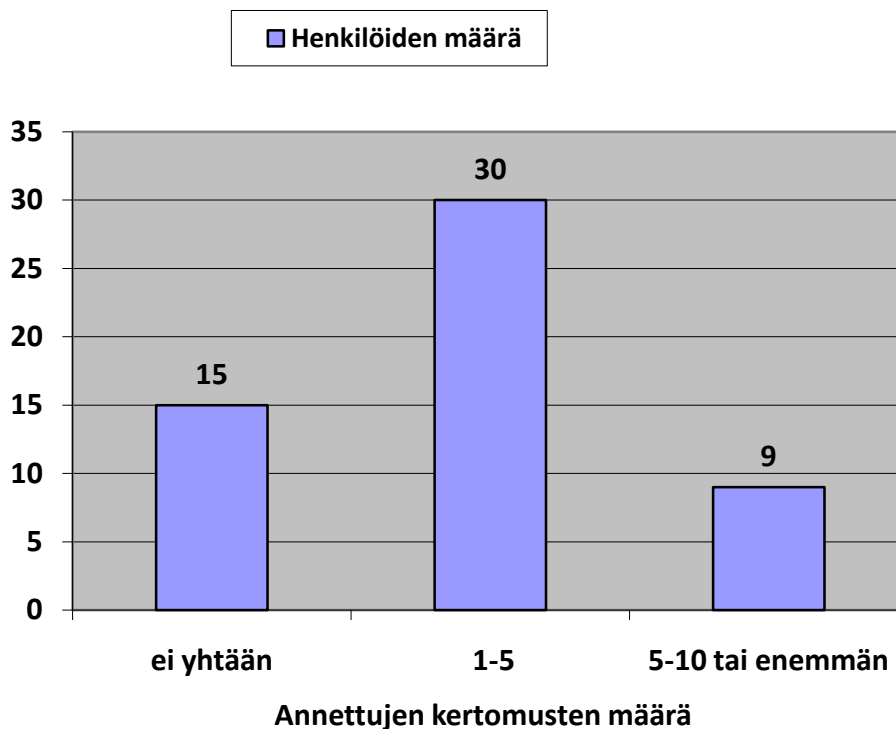
Uuden tilintarkastuslain liika byrokratia vaivasi myös valtaosaa, jotka suhtautuivat uusiin raportointivaatimuksiin negatiivisesti. Esimerkki eräästä vastauksesta: *Hieman tulee mieleen raportointi raportoinnin vuoksi, ettei siinä vain itse asia unohdu. Tilintarkastuskertomus on aika vieras ns. pk-yrityksille, joita ei varmaankaan kiinnosta kaikkien standardien ja pykälien luettelu. Itse koetan noudattaa tarkastuksessa todellisten asioiden tarkastamista ja raportointia on automatisoitu, jotta todellisen asian tarkastamiseen jää aikaa.* Huomasin tutkimusaineiston tarkastellessani, että vain muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta kaikilla uusiin raportointivaatimuksiin negatiivisemmin suhtautuvilla oli kokemusta tilintarkastusalalta yli 10 vuotta. Syynä tähän varmasti on yksinkertaisesti se, että heillä on kokemusta alalta niin paljon. Li-

säksi he ovat työhistoriansa aikana ehtineet näkemään jo monet muutokset alalla ja pystyvät näin reagoimaan muutoksiin kokemuksen tuomalla monialaisuudella.

Vastaajista vain yhdeksän suhtautui positiivisesti uusiin raportointivaatimuksiin. Heidän mielestään uusi tilintarkastuskertomusmalli on toimiva ja raportointivaatimukset tarkoituksen mukaisia. Näistä yhdeksästä vastauksesta huomasi yhdistävänä tekijänä sen, että he kaikki toimivat päätoimisina tilintarkastajina ja näistä vastanneista seitsemän (yhdeksästä) oli tilintarkastusyhteisön palveluksessa. Lieneekö syyinä päätoimisina työskentelevien jossain määrin positiivisempaan suhtautumiseen se, että he työskentelevät asian parissa täyspäiväisesti, joten heillä on varmasti jossain määrin paremmat edellytykset reagoida alaan kohdistuviin muutoksiin. Edellä mainittu pätee varmasti myös tilintarkastusyhteisön palveluksessa työskentelevillä, sillä heillä voi olla joissain määrin helpompaa saada käsiinsä tarvittava tieto. Vastaajista 12:lle ei ollut muodostunut vielä selvää kuvaa tai heillä ei ollut vielä kokemusta uusista raportointivaatimuksista.

Seuraavalla sivulla olevassa kuviossa on kuvattuna, se miten paljon kyselyyn vastanneet ovat jo käyttäneet uutta tilintarkastuskertomusmallia. (Kuvio 7)

Kuvio 7. Kuinka monta uuden lain mukaista kertomusta olet antanut tai ollut mukana niitä antamassa?

Tutkimusaineistoa tutkiessani huomasin, että henkilöistä, jotka eivät ole antaneet tai olleet mukana antamassa yhtään uuden mallin mukaista tilintarkastuskertomusta (joi- ta oli 15 vastanneista) vain viisi lukeutui niihin edellisessä kappaleessa mainittuihin kahteentoista, joille ei ole muodostunut selvää kantaa tai heillä ei ole kokemusta uu- sista raportointivaatimuksista. Eli tämän havainnon perusteella niistä kahdestatoista seitsemän on tästä huolimatta antanut tai ollut mukana antamassa uuden mallin mu- kaista tilintarkastuskertomusta.

7.5 Tilintarkastajan dokumentointi ja laaduntarkkailu

Tilintarkastajan dokumentointiin liittyvät vastaukset olivat vastaajien keskuudessa varsin samansisältöisiä. Valtaosa vastaajista oli huolissaan dokumentoinnin liiasta korostamisesta, jolloin vaarana on heidän mielestään, että itse tilintarkastustyö muut- tuu toissijaiseksi dokumentoinnin rinnalla. Dokumentointi koettiin myös haasteelli- senä. Vastauksista nousi esille useita mielipiteitä dokumentoinnin ajankäytöllisestä

ongelmasta, jolloin pienten asiakkaiden tarkastustyön dokumentointiin kuluu liikaa aikaa, jota ei pystytä asiakkailta veloittamaan, koska tilintarkastuspalkkio nousisi liian suureksi.

Vastaajista 32 eli 59 % koki dokumentoinnin edellä mainituista seikoista huolimatta positiiviseksi asiaksi sillä järjestelmällisen dokumentoinnin koettiin helpottavan työn tekemistä ja tuovan ns. suojaa mahdollisissa seuraamuksissa. Lisäksi hyvin dokumentoidusta työstä myöhemmin selvitettävät asiat löytyvät helposti ja nopeasti. Hyvästä dokumentoinnista koettiin olevan hyötyä myös seuraavien vuosien tilintarkastuksissa. Uskoisin, että tilintarkastajat kaikista edellä mainituista seikoista huolimatta suhtautuvat positiivisesti dokumentointiin liittyviin vaatimuksiin, koska dokumentointia voidaan kuitenkin pitää hyvin keskeisenä ja tärkeänä asiana tilintarkastajan työskentelyä. Tilintarkastajien vastauksista itselleni jäi dokumentoinnista sellainen mielikuva, että hyvä dokumentointi on eräällä tapaa vakuutus tilintarkastajalle mahdollisia riita-asioita ajatellen. Hyvin tehdystä tarkastus- ja dokumentointityöstä myös tilintarkastaja itse saa eniten irti ja oppii varmasti myös uutta. Negatiivisemmin dokumentointiin suhtautuvien vastaajien vastauksista esille nousi mm. selkeiden dokumentointi työkalujen sekä ohjeiden puute, liika byrokratia sekä se, että työskentelyssä dokumentoinnista on tullut pääasia. Tilintarkastajien vastausten perusteella ongelma dokumentoinnin vaatimusten suhteen oli nimenomaan pienten yhtiöiden tilintarkastuksen kohdalla, koska aikaa kului liikaa dokumentointiin suhteessa varsinaiseen tilintarkastustyöhön.

Tilintarkastajan dokumentointi herätti vastaajissa vahvoja ja paljon perusteltuja vastauksia, vastauksista näkyi, että aiheella on suuri merkitys tilintarkastajan työssä. Esimerkki erään vastaajan vastauksesta: *Työn dokumentointiin liittyvät jatkuvasti tiukentuvat vaatimukset ovat haasteellisia, erityisesti pienempien toimeksiantojen osalta. On todella haasteellista saada dokumentointivaatimukset ja tehokkuus toimeksiannoissa tasapainoon siten, että asiakkaan tarpeet pysyvät etusijalla. Laaduntarkkailu on pääasiassa hyvä asia, sekä yleinen että toimistojen sisäisesti suoritettuna. Laaduntarkastuksenkin taso vaihtelee tarkastajasta riippuen (ainakin sisäisen), ulkopuolisesta minulla ei ole kokemusta toistaiseksi. Laaduntarkkailussakin tulisi*

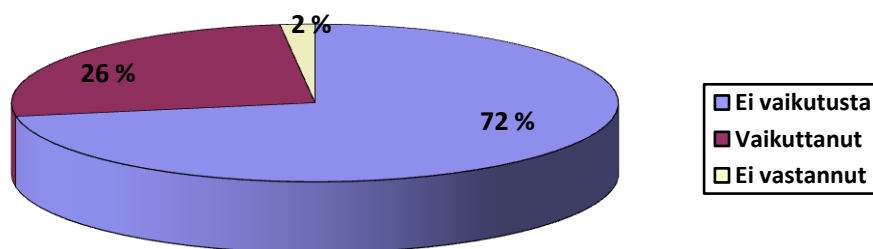
kuitenkin keskittyä olennaisiin asioihin eikä muutoseikkoihin, jotka eivät välttämättä anna mitään lisäarvoa tarkastukselle.

7.6 Pienten yhtiöiden tilintarkastuspakon poistuminen

Kysymykseen pienten osakeyhtiöiden tilintarkastuspakon poistumisen vaikutuksista vastaajista 39 vastasi, että sillä ei ole ollut vaikutusta heidän työskentelyynsä. Näistä 39 vastaajasta osa kuitenkin uskoi, että sillä voi olla vähäistä vaikutusta tulevaisuudessa heidän työskentelyynsä, sillä muutamia pienempiä asiakkaita saattaa poistua. Osasta näistä vastauksista kuitenkin nousi esille, että tämän tilintarkastuspakon poistuminen ei kaikissa tapauksissa ole niinkään positiivinen asia sillä ne yhtiöt, jotka tilintarkastusta eniten tarvitsisivat nimenomaan luopuvat tilintarkastuksesta. Pienten osakeyhtiöiden tilintarkastuspakon poistumisesta on vielä niin vähän aikaa, että uskoisin sen todellisen vaikutuksen näkyvän vasta pidemmällä tähtäimellä. Pienten osakeyhtiöiden omistajat eivät välttämättä vielä ole edes täysin tietoisia tästä lakiuudistuksesta. Usein pienet osakeyhtiöiden tiedonsaanti tällaisissa asioissa on täysin tilitoimiston varassa. Toisaalta monien pienten osakeyhtiöiden omistajat saattavat joka tapauksessa haluta säilyttää tilintarkastajan yhtiöjärjestyksessään, sillä tilintarkastaja varmasti koetaan luetettavana ja tietynlaisena lisäarvona yhtiölle. Tämä varmasti korostuu tapauksissa joissa omistajat tai johto kokevat, että oma tieto taito tällaisissa asioissa ei ole riittävä.

Tilintarkastajien vastauksista nousi esille myös huoli niistä tapauksista, joissa yhtiössä on luovuttu tilintarkastuksesta ja tulevaisuudessa tulee vastaan tilanne, jolloin rahoittaja tai muu vastaava taho vaatii tilintarkastuksen suorittamista. Tällöin tulee, että kuinka monelta vuodelta takautuvasti tarkastus täytyy suorittaa. Uskoisin, että viranomaisilta odotetaan jonkinlaista yhtenevää kannanottoa tällaisiin tilanteisiin. Eräs vastaajista vastasi seuraavasti: *Omia asiakkaitani ei ole tämän johdosta poistunut. Uskon, että joissakin tapauksissa halutaan lyhytnäköisesti luopua tilintarkastuksesta, mutta mitään laajaa vaikutusta en uskoisi syntyvän. Eniten kuvittelen vaikuttavan juuri niiden yritysten piirissä, jotka eniten tarvitsisivat tilintarkastusta eli niissä joissa olisi paljon korjattavaa.*

Vastaajista 14 koki tilintarkastuspakon vaikuttaneen vähän heidän työskentelyynsä. Muutamia pieniä asiakkaita on poistanut tilintarkastajan yhtiöjärjestyksestään. Näistä vastaajista myös osa uskoi, että pieniä asiakkaita poistuu myös tulevaisuudessa jonkin verran. Osa koki pienten mikroyritysten poistumisen myös positiivisena, mutta tätä tilintarkastuksesta luopumisen mahdollisuutta on kuitenkin käytetty yllättävän vähän. Näistä 14 vastaajasta valtaosa oli kuitenkin sitä mieltä, että tilintarkastuspakon poistuminen ei oleellisesti vaikuta heidän työskentelyynsä. Lisäksi vastaajista yksi jätti vastaamatta tähän kysymykseen. Alla olevassa kuviossa on esitetty prosentiosuuksilla kuvattuna vastaajien kokemuksista tilintarkastuspakon poistumiseen heidän työssään. (Kuvio 8)

Kuvio 8. Pienten osakeyhtiöiden tilintarkastuspakon poistumisen vaikutus.

Kysyin tilintarkastajilta myös, että uskovatko he tilintarkastuspakon poistumisen pieniltä yhtiöiltä olevan pysyvä ratkaisu ja vaikuttaako muiden Pohjoismaiden käytännöt Suomessa. Vastaajista kahdeksan ei uskonut ratkaisun olevan pysyvä. Näiden kahdeksan vastanneen vastauksista nousi muutamista vastauksista esille perusteluksi tilintarkastusvelvollisuuden palauttamisesta kaikille, se että verotarkastuksissa ilmenneiden virheiden takia tilintarkastuspakko palautetaan myös pienille osakeyhtiöille. Näistä vastaajista vain yksi uskoi, että muiden Pohjoismaiden käytännöllä on vaikutusta Suomen lainsäädäntöön tulevaisuudessa. Yhtenevänä tekijänä näistä vastauksista nousi se, että viidellä kahdeksasta oli ainakin 15 vuotta kokemusta alalta. Kielteisesti tilintarkastuspakkoon suhtautuneiden vastauksiin vaikutti varmasti se, että heillä on laaja kokemus alalta. He ovat mahdollisesti myös työskennelleet paljon

pienien osakeyhtiöiden tilintarkastuksien parissa ja kokevat sen olevan niille tarpeellinen.

Vastaajista 11 ei vastannut kysymykseen tai heillä ei ollut asiaan selkeää kantaa. Vastaajista jopa 35 eli 65 % oli sitä mieltä, että tilintarkastuspakon poistuminen pieniltä osakeyhtiöiltä on pysyvä ratkaisu lainsäädännössä. Näistä vastaajista seitsemän oli sitä mieltä, että tilintarkastuspakon rajoja ei tulla enää nostamaan, mutta osa heistä uskoi myös muiden Pohjoismaiden käytäntöjen vaikuttavan. Edellä mainituista 35:tä vastaajasta 18 oli sitä mieltä, että tilintarkastuspakon rajoja tullaan edelleen nostamaan. Kaikki eivät kuitenkaan pitäneet rajojen nostamista positiivisena asiana. Näistä 18:ta lähes kaikki olivat sitä mieltä, että Pohjoismaiden ja myös muiden EU – maiden käytännöt vaikuttavat joko osittain tai merkittävästi tuleviin käytäntöihin tilintarkastusvelvollisuuden osalta Suomessa. Uskoisin, että niiden mielipiteisiin, jotka uskovat tilintarkastusvelvollisuuden rajoja edelleen nostettavan vaikuttaa osaltaan se, että myös Suomen muu lainsäädäntö usein seuraa naapurimaidemme esimerkkiä. Esimerkki erään vastaajan vastauksesta, joka ei usko tilintarkastuspakon rajaa nostettavan: *Varmaankin kerätään ensin kokemuksia tilintarkastuspakon poistamisesta. Vaikea tällä hetkellä uskoa, että rajaa nostetaan. Ainoa asia, joka tällaiseen ratkaisuun saattaisi vaikuttaa, on pula auktorisoiduista tilintarkastajista. Kansainvälistytään.*

7.7 Riippumattomuus säännökset

Vastaajista jopa 50, eli lähes kaikki, vastasi kysymykseen riippumattomuus säännösten vaikutukseen käytännön työhön positiivisesti tai he eivät ainakaan kokeneet niiden olevan mitenkään ongelmallisia heidän työskentelynsä kannalta. Näistä vastauksista nousi usein esille sana *kulmakivi*. Riippumattomuuden koettiin siis vahvasti olevan yksi tilintarkastajan työn kulmakivistä ja siitä huolehtimisen olevan välttämättömyys. Näiden vastausten perusteella riippumattomuudesta voidaan siis sanoa, että se on tilintarkastajien mielestä erittäin tärkeä asia työskentelyssä. Tämän kysymyksen osalta huomasi, että vastaukset eivät jakautuneet mitenkään työkokemuksen tai aseman mukaan. Vastaukset kysymykseen riippumattomuudesta olivat muutenkin

hyvin samansisältöisiä ja vastaukset pääosin lyhyitä ja ytimekkäitä. Oikeastaan yhteenvedona riippumattomuutta koskevasta kysymyksestä voidaan sanoa, että kaikki tuntuivat olevan hyvin perillä riippumattomuutta koskevista säännöksistä. Vastauksista jäi myös mielikuva, että asia on ollut paljon esillä ja siitä on varmasti myös keskusteltu paljon tilintarkastusyhteisöissä. Erään vastaajan vastaus kysymykseen oli seuraava: *Ei negatiivisia vaikutuksia; mielestäni riippumattomuus tulisi ottaa aina huomioon, vaikka säännöksiä ei olisikaan. Säännöksiin voi käytännön tilanteessa vedota, jolloin ei tarvetta selittelyyn.* Vastaajista vain neljä koki riippumattomuussäännökset osittain monimutkaisina ja hankalina käytännön kannalta. Heidänkään mielipiteensä riippumattomuuden osalta eivät olleet kovin jyrkkiä.

7.8 Tilintarkastajan vastuu -kysymykset

Viimeisenä kysymyksenä tilintarkastajilta kysyin onko uusi tilintarkastuslaki helpottanut tai vaikeuttanut vastuu –kysymysten hahmottamista, sekä miten he yleisesti ottaen kokevat tilintarkastajaa koskevan vastuun. Vastaajista yhdeksän oli sitä mieltä, että uusi laki ei ole helpottanut vastuu kysymysten hahmottamista tai niiden hahmottaminen on edelleen epäselvää. Erään vastaajan laajasti perustelu vastaus vastuuasiassa oli seuraava: *On mielestäni vaikeutunut, mm. koska viittaukset tilintarkastusstandardeihin on tuotu lakiin ja ovat siten ainakin juridisesti/teknisesti entistä velvoittavampia. Vastuuasiat ovat joka tapauksessa hankalia, koska niihin yleensä liittyy jonkinlainen mahdollinen epäselvyys ja/tai riita-asia, vahingonkorvaus jne.*

Vastaajista 11 oli sitä mieltä, että uusi tilintarkastuslaki on helpottanut vastuuasioiden hahmottamista tai vastuu on määritettävissä hyvin. Näistä vastauksista nousi kuitenkin esille vahvasti toisaalta myös se, että tilintarkastajan vastuu on poikkeuksellisen kovaa verrattuna muihin ammattiryhmiin, sama nousi esille myös useista niistä vastauksista, jotka kokivat vastuu –kysymysten hahmottamisen vaikeutuneen. Erään tilintarkastusyhteisön palveluksessa toimivan tilintarkastusassistentin vastaus kysymykseen: *Helpottanut, tilintarkastajalla on paljon vastuuta, mutta assistenttina en koe vastuuta ongelmalliseksi kunhan suoritan työtehtäväni yhtiön metodologian ja lakien mukaisesti.*

Vastaajista 26 koki, että uusi tilintarkastuslaki ei ole muuttanut vastuukysymysten hahmottamista. Voidaan todeta, että 48 % ei kokenut uuden tilintarkastuslain tuoneen mitään uutta vastuusasioiden kannalta, näin ollen voidaan ajatella, että uusi tilintarkastus ei näiltä osin ole tuonut selkeämpää tai johdonmukaisempaa suuntausta vastuusasioissa. Näistä 26 vastaajasta myös valtaosa piti tilintarkastajan vastuuta liian suurena tai jopa kohtuuttomana. Monet toivoivat selkeää rajausta tilintarkastajan vastuulle.

Vastaajista kahdeksan ei vastauksessaan antanut selkeää omaa kantaansa siihen, onko uusi tilintarkastuslaki helpottanut tai vaikeuttanut vastuu –kysymysten hahmottamista. Yhteenvetona vastuusasiasta voidaan sanoa, että se lienee olevan näiden vastusten perusteella asia johon tilintarkastajat toivovat selkeämpää lainsäädäntöä ja selkeämpiä kannanottoja. Vastaajista lähes kaikki pitivät tilintarkastajan vastuuta liian suurena. Lopuksi vielä erään vastaajan ns. parannusehdotus vastuusasioihin: *Jotta nuoret uskaltaisivat ryhtyä alalle, olisi vastuuseen saatava selvä yläraja esim. sidottuna tarkastetun yrityksen kokoon ja mahdollisen kokonaisriskin määrään tai esim. konsulttien sopimusten tapaan sidottuna tehtävästä saatuun palkkioon, yläraja esim. vaikkapa 10 x palkkion määrä.*

8 YHTEENVETO

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kartoittaa uuden tilintarkastuslain keskeiset muutokset sekä selvittää miten ne muutokset vaikuttavat tilintarkastajan käytännön työskentelyyn ja miten he yleisesti kokevat tilintarkastuslain muuttuneet säädökset. Opinnäytetyön tarkoituksena oli myös verrata vanhaa tilintarkastuslakia uuteen 1.7.2007 voimaan astuneeseen tilintarkastuslakiin ja kertoa tilintarkastuksen kehittymisestä.

Opinnäytetyön teoriaosassa käsitellään tilintarkastuslain keskeisiä muutoksia: tilintarkastuksen raportointia, tilintarkastajan auktorisointia, riippumattomuutta sekä vastuuta. Lisäksi opinnäytetyössä käsitellään tilintarkastuksen kehittymistä Suomessa. Opinnäytetyön teoriaosa koostuu kolmesta ns. pääluvusta joissa käsitellään edellä mainittuja asioita. Ensimmäisessä luvussa käsitellään tilintarkastuksen kehittymistä Suomessa. Tilintarkastuslain keskeiset muutokset on jaettu kahteen tilintarkastuksen kehittymistä seuraavaan päälukuun. Pääluvun tilintarkastus alle, on sijoitettu tietoa tilintarkastuksesta yleisesti sekä raportointia koskevat asiat. Viimeinen teoriaosan pääluku tilintarkastaja sisältää lain keskeisistä muutoksista auktorisoinnin, riippumattomuuden sekä vastuut.

Tutkimuksen empiirinen osa suoritettiin loka-marraskuun 2008 aikana kvalitatiivisella tutkimusotteella. Empiirisessä osassa tilintarkastajilta kysyttiin heidän kokemuksiinsa sekä mielipiteitä uuden tilintarkastuslain mukanaan tuomista muutoksista.

Tilintarkastuslain keskeisiin muutoksiin pohjautuva kysely koostui yhteensä kymmenestä kysymyksestä. Tilintarkastajille tehtyyn kyselyyn vastasi yhteensä 54 tilintarkastajaa. Vastaajat koostuivat auktorisoiduista tilintarkastajista, maallikkotilintarkastajista sekä tilintarkastusassistenteista. Kyselyn vastauksista nousi esille, että maallikkotilintarkastajista luopuminen oli suurimman osan mielestä positiivinen asia. Vastaajat eivät kuitenkaan kokeneet sen vielä vaikuttaneen omaan työskentelyynsä.

Vastaajista 26 eli 48 % piti tilintarkastajien uusia tutkintovaatimuksia hyvinä. Uusiin raportointisäännöksiin 60 % vastaajista suhtautui negatiivisesti, tähän vaikutti heidän

vastaustensa perusteella eniten uusi tilintarkastuskertomusmalli, joka oli vastaajien mielestä epäonnistunut joko osittain tai kokonaan. Valtaosa vastaajista koki dokumentointia korostettavan jopa liikaa ja moni mainitsi sen haasteelliseksi. Tästä huolimatta 59 % piti dokumentointia positiivisena asiana sillä se helpottaa vastaajien mukaan työskentelyä.

39 vastaajaa 54:stä kertoi, että tilintarkastuspakon poistumisella pieniltä yhtiöiltä ei toistaiseksi ole ollut vaikutusta heidän työskentelyynsä. Näistä osa uskoi sen vaikuttavan kuitenkin tulevaisuudessa pienten asiakkaiden poistumisena asiakaskunnasta. Lisäksi vastaajista 35 eli 65 % oli sitä mieltä, että tilintarkastuksen poistuminen pieniltä osakeyhtiöiltä on pysyvää. Vastaajista 50 piti riippumattomuussäännösten vaikutusta käytännön työhön positiivisena, sillä riippumattomuutta pidetään tilintarkastuksen kulmakivenä. Kysymys tilintarkastajan vastuusta jakoi eniten vastaajien mielipiteitä. 26 oli kuitenkin sitä mieltä, että uusi tilintarkastuslaki ei ole vaikuttanut vastuukysymysten hahmottamiseen suuntaan eikä toiseen.

Näistä kaikista lyhyenä yhteenvedona voidaan sanoa, että kyselyyn vastanneiden tilintarkastajien mielipiteiden ja kokemusten pohjalta, että maallikkotilintarkastajista luopuminen ja riippumattomuussäännösten vaikutusta käytännön työhön pidettiin positiivisena asiana. Uusiin raportointia koskeviin säännöksiin suuri osa suhtautui negatiivisesti, eli sen voidaan katsoa epäonnistuneen ainakin joltain osin lainsäädännössä. Täytyy kuitenkin muistaa, että uuteen tilintarkastuskertomusmallin muotoon on vaikuttanut lain säädännön lisäksi myös oleellisesti KHT-yhdistyksen ohjeet. Tutkintovaatimuksista, vastuukysymyksistä sekä pienten osakeyhtiöiden tilintarkastuspakon poistumisesta kysyttäessä vastaajien mielipiteet jakoutuivat paljon selvän yhtenevän kannan luomiseksi. Tähän vaikuttaa varmasti myös uuden lainsäädännön tuoreus ja vähäinen käytännön kokemus näistä aiheista vielä tässä vaiheessa.

LÄHTEET

Alakare, S. 2008. Miten uudistaminen etenee? Tilisanomat, 1/2008, 31-33.

Hirsijärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2000. Tutki ja kirjoita. Tummavuoren kirjapaino Oy. Vantaa

Horsmanheimo, P., Kaisanlahti, T. & Steiner, M-L. 2007. Tilintarkastuslaki – Kommentaari. WSOY. Helsinki.

Horsmanheimo, P. & Steiner, M-L. 2002. Tilintarkastus - Asiakkaan Opas. WSOY. Helsinki.

Horsmanheimo, P. 2008. Uudensisältöinen tilintarkastuskertomus. Tilisanomat, 4/2008, 36-40.

Horsmanheimo, P. & Steiner, M-L. 2008. Tilintarkastus - Asiakkaan Opas. WSOY. Helsinki.

Julkishallinnon ja talouden tilintarkastuslautakunta. 2008. JHTT-tutkinnon 2008 tutkintovaatimukset. [Viitattu 28.9.2008]
http://www.vm.fi/vm/fi/04_julkaisut_ja_asiakirjat/03_muut_asiakirjat/tutkintovaatimukset_2008.pdf

Julkishallinnon ja talouden tilintarkastuslautakunta. 2006. JHTT- tilintarkastajan hyväksymis ja valvontaohjeet. [Viitattu 28.9.2008]
http://www.vm.fi/vm/fi/04_julkaisut_ja_asiakirjat/03_muut_asiakirjat/Hyvaksymis_ja_valvontaohje_jhtt-tarkastajat.pdf

Kaisanlahti, T & Timonen, P. 2006. Tilintarkastajan vahingonkorvausvastuu – kehitystarpeet de lege ferenda. Edita Publishing Oy. Helsinki

Keskuskauppakamari. Haku KHT-tilintarkastajista ja KHT-yhteisöistä. [Viitattu 16.9.2008]
http://www.keskuskauppakamari.fi/kkk/palvelut/asiantuntijahaku/fi_FI/kht/

Keskuskauppakamari. Haku HTM-tilintarkastajista ja HTM-yhteisöistä. [Viitattu 22.9.2008]
http://www.keskuskauppakamari.fi/kkk/palvelut/asiantuntijahaku/fi_FI/htm/

Kauppakamari. Suomen kauppakamarit. [Viitattu 22.9.2008]
http://www.kauppakamari.fi/kauppakamari/Kauppakamarilistoja/fi_FI/kauppakamari-linkit/

Keskuskauppakamari. 2008 a. KHT-tilintarkastajaksi hyväksymisvaatimukset 2008. [Viitattu 20.9.2008] http://www.keskuskauppakamari.fi/kkk/tutkinnot/KHT_tutkin-to/fi_FI/KHT_haku_2008/_files/79381663265915015/default/Opas_2008_KHT.pdf

Keskuskauppakamari. 2008 b. HTM-tilintarkastajaksi hyväksymisvaatimukset 2008. [Viitattu 24.9.2008] http://www.keskuskauppakamari.fi/kkk/tutkinnot/HTM-tutkin-to/fi_FI/HTM_haku_2008/_files/79381742469251217/default/Opas_2008_HTM.pdf

Keskuskauppakamari. 2008 c. Tilastotietoja tilintarkastusjärjestelmästä. [Viitattu 25.9.2008] http://www.keskuskauppakamari.fi/kkk/palvelut/Tilintarkastus/fi_FI/Tilintarkastus_tilastot/_files/78515351283505095

KHT-yhdistys. 2002. Tilintarkastus. KHT-Media Oy. Helsinki

KHT-yhdistys. 2003. Tilintarkastuskertomukset ja tilintarkastajan lausunnot. KHT-Media Oy. Helsinki.

KHT-yhdistys. 2008. Tilintarkastusalan kertomukset ja lausunnot 2008. KHT-Media Oy. Helsinki.

Kokkonen, S. 1997. Tilintarkastuksen perusteet ja käytäntö. WSOY. Porvoo.

Kosonen, L. 2005. Vaarinpidosta virtuaaliaikaan, sata vuotta suomalaista tilintarkastusta. Lappeenrannan teknillinen yliopisto. Väitöskirja. [Viitattu 10.9.2008] <https://oa.doria.fi/bitstream/handle/10024/31147/TMP.objres.90.pdf?sequence=1>

Kosonen, L. 2006. Tilintarkastusjärjestelmän kehittyminen Suomessa vuosisadan aikana. Tilintarkastuslehti, 4/2006, 19-28.

Nevalainen, R. 2007. Tilintarkastuskertomuksesta. Tilintarkastuslehti, 4/2007, 4-5.

Riistamaa, V. & Järvinen, R. 1989. Tilintarkastaja yrityksen voimavarana. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.

Riistamaa, V. 1999. Tilintarkastuksen teoria ja käytäntö. WSOY. Porvoo.

Riistamaa, V. 2007. Tilintarkastajan raportointi. Tilintarkastuslehti, 1/2007, 8-13.

Saunders, M., Lewis, P. & Thornhill, A. 2003. Research Methods for Business Students. Pearson Education Limited. Englanti.

Saarikivi, M. 2000. Osakeyhtiön tilintarkastajan riippumattomuus. WSOY. Porvoo

Sarja, M. 1999. Tilintarkastajan riippumattomuus. Oy Edita Ab. Helsinki.

Tilintarkastuslaki 13.4.2007/459.

Tilintarkastuslautakunta. 2008 a. Tilintarkastuslautakunnan ohje hyväksymisen lakkauttamisesta sekä lakkautetun tai peruutetun hyväksymisen saattamisesta uudelleen voimaan. [Viitattu 21.9.2008]
http://www.keskuskauppakamari.fi/kkk/palvelut/Tilintarkastus/Tiedostopankki/fi_FI/TI-LA001023/_files/78515351910094983/default/lakkauttaminen_uud.voimaansaattaminen.pdf

Tilintarkastuslautakunta. 2008 b. Tilintarkastuslautakunnan ohje KHT- ja HTM-yhteisöksi hyväksymisestä hakemista varten. [Viitattu 21.9.2008]
http://www.chamber.fi/kkk/palvelut/Tilintarkastus/Tiedostopankki/fi_FI/kht_htm_yhteisoksi_hakeminen/_files/78799003044020291/default/KHT_HTM_yhteisoksi_hakeminen.pdf

Tuokko, T. 2007. Tilintarkastuslaki muuttuu. Tilisanomat, 2/2007, 34-37.

Työ- ja elinkeinoministeriö. 2008. Työ- ja elinkeinoministeriön asetus KHT- ja HTM-tilintarkastajan hyväksymisvaatimuksista. [Viitattu 21.9.2008]
http://www.kht.fi/yhdistys/asetus-hyvaksymisvaatimukset_suomi_08.doc.pdf

Valtiovarainministeriö. 2005 a. Valtiovarainministeriön asetus JHTT-tutkintoon vaadittavasta käytännön kokemuksesta. [Viitattu 28.9.2008]
<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2005/20050862>

Valtiovarainministeriö. 2005 b. Valtiovarainministeriön asetus julkishallinnon ja -talouden tilintarkastajan tutkinnosta ja tutkintoon vaadittavista opinnoista. [Viitattu 28.9.2008] <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2005/20051051>

Valtiovarainministeriö. 2006 a. JHTT-järjestelmän yleisesittely. [Viitattu 26.9.2008]
http://www.vm.fi/vm/fi/04_julkaisut_ja_asiakirjat/03_muut_asiakirjat/jarjestelman_yleiskuvaus.pdf

Valtiovarainministeriö. 2006 b. JHTT-yhteisöjen hyväksymis- ja valvontaohjeet. [Viitattu 28.9.2008]
http://www.vm.fi/vm/fi/04_julkaisut_ja_asiakirjat/03_muut_asiakirjat/hyvaksymis_ja_valvontaohje_yhteisot.pdf

Valtiovarainministeriö. 2008. JHTT-yhteisöt. [Viitattu 26.9.2008]
http://www.vm.fi/vm/fi/04_julkaisut_ja_asiakirjat/03_muut_asiakirjat/yhteisot.pdf

LIITTEET

Liite 1: Tilintarkastuskertomus

Liite 2: Tilintarkastuspöytäkirja

Liite 3: Kysely

TILINTARKKASTUSKERTOMUS

[X] Oy:n yhtiökokoukselle

Olemme tarkastaneet X Oy:n kirjanpidon, tilinpäätöksen, toimintakertomuksen ja hallinnon tilikaudelta 1.7.2007–30.6.2008. Tilinpäätös sisältää taseen, tuloslaskelman, rahoituslaskelman ja liitetiedot.

Hallituksen ja toimitusjohtajan vastuu

Hallitus ja toimitusjohtaja vastaavat tilinpäätöksen ja toimintakertomuksen laatimisesta ja siitä, että ne antavat oikeat ja riittävät tiedot Suomessa voimassa olevien tilinpäätöksen ja toimintakertomuksen laatimista koskevien säännösten ja määräysten mukaisesti. Hallitus vastaa kirjanpidon ja varainhoidon valvonnan asianmukaisesta järjestämisestä ja toimitusjohtaja siitä, että kirjanpito on lain mukainen ja että varainhoito on luotettavalla tavalla järjestetty.

Tilintarkastajan velvollisuudet

Tilintarkastajan tulee suorittaa tilintarkastus Suomessa noudatettavan hyvän tilintarkastustavan mukaisesti ja sen perusteella antaa lausunto tilinpäätöksestä ja toimintakertomuksesta. Hyvä tilintarkastustapa edellyttää ammattieettisten periaatteiden noudattamista ja tilintarkastuksen suunnittelua ja suorittamista siten, että saadaan kohtuullinen varmuus siitä, että tilinpäätöksessä tai toimintakertomuksessa ei ole olennaisia virheellisyyksiä ja että hallituksen jäsenet ja toimitusjohtaja ovat toimineet osakeyhtiölain mukaisesti.

Tilintarkastustoimenpiteillä tulisi varmistua tilinpäätöksen ja toimintakertomuksen lukujen ja muiden tietojen oikeellisuudesta. Toimenpiteiden valinta perustuu tilintarkastajan harkintaan ja arvioihin riskeistä, että tilinpäätöksessä on väärinkäytöksestä tai virheestä johtuva olennainen virheellisyys. Tarvittavia tarkastustoimenpiteitä suunniteltaessa arvioidaan myös tilinpäätöksen laadintaan ja esittämiseen liittyvää sisäistä valvontaa. Lisäksi arvioidaan tilinpäätöksen ja

toimintakertomuksen yleistä esittämistapaa, tilinpäätöksen laatimisperiaatteita sekä johdon tilinpäätöksen laadinnassa soveltamia arvioita.

Tilintarkastus on toteutettu Suomessa noudatettavan hyvän tilintarkastustavan mukaisesti. Käsitteemme mukaan olemme suorittaneet tarpeellisen määrän tarkoitukseen soveltuvia tarkastustoimenpiteitä lausuntoamme varten.

Lausunto

Lausuntonamme esitämme, että tilinpäätös ja toimintakertomus antavat Suomessa voimassa olevien tilinpäätöksen ja toimintakertomuksen laatimista koskevien säännösten ja määräysten mukaisesti oikeat ja riittävät tiedot yhtiön toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta. Toimintakertomuksen ja tilinpäätöksen tiedot ovat ristiriidattomia.

[Kansalliset vapaaehtoiset lausunnot erillisenä kappaleena]

[(Tilintarkastajan toimi) paikka ja päiväys]

[Tilintarkastajan allekirjoitus]

[Tilintarkastajan osoite]

(KHT-yhdistys 2008, 72).

Aloitus:

Tilintarkastuspöytäkirja

X Oy:n/OK:n/Ry:n/Säätiön/Ay:n/Ky:n tilikauden x.x.xxxx-x.x.xxxx tilintarkastajina esitämme tilintarkastuslain 16 §:n tarkoittamana tilintarkastuspöytäkirjana Oy:n/OK:n/Ry:n/Säätiön hallitukselle/Ay:n/Ky:n vastuunalaisille yhtiömiehille (huomautuksena) seuraavaa:

Asiakokonaisuuksittain:

- kysymykseen tulevien lainkohtien, yhtiöjärjestyksen, sääntöjen, sopimusten tai päätösten referointi
- tilanteen kuvaus
- johtopäätökset

Lopetus:

Päiväys ja allekirjoitukset

Jakelu: Hallituksen puheenjohtaja (nimi)
                  Vastuunalainen yhtiömies (nimi)
(KHT-yhdistys 2008, 235).

Hei,

Opiskelen Satakunnan ammattikorkeakoulussa ja teen parhaillaan opinnäyte-työtä, jossa tutkin miten uusi tilintarkastuslaki vaikuttaa tilintarkastajan työhön. Alla olevalla kyselyllä haluan kartoittaa tilintarkastajien näkemyksiä/kokemuksia uudesta laista. Kyselyyn vastaaminen vie noin 15 minuuttia.

Toivon, että Teiltä löytyisi hetki aikaa vastata kyselyyn soveltuvin osin. Kyselyn lähetän auktorisoiduille ja maallikkotilintarkastajille sekä tilintarkastusassistenteille. Vastauksia pyydän xx.xx.xxxx mennessä. Tutkimuksen valmistuttua lähetän tulokset kaikille vastanneille. Vastaukset käsitellään tutkimuksessa täysin anonyymisti.

Kysely uuden tilintarkastuslain vaikutuksista tilintarkastajan työhön:

1. Ammattinimike/-nimikkeet:
Tilintarkastusyhteisön palveluksessa (kyllä/ei):
Päätoiminen/osa-aikainen tilintarkastaja:
Tilintarkastustyökokemus (vuosissa):
Sukupuoli:
2. Uuden lain voimaantulon myötä maallikkotilintarkastajista luovuttiin. Onko tämä jo nyt vaikuttanut jollain tavalla omaan työskentelyysi ja millaisena sen koet? Millaisen oletat vaikutuksen olevan omaan työskentelyysi siirtymäkauden jälkeen?
3. Millaisina koet auktorisoitujen tilintarkastajien muuttuneet tutkintovaatimukset? Entä millaisena näet näiden tutkintojen tulevaisuuden?
4. Millaisina koet muuttuneet tilintarkastajan raportointia koskevat säännökset? Onko uusi tilintarkastuskertomus –malli mielestäsi toimiva?
5. Kuinka monta uuden lain mukaista kertomusta olet antanut tai ollut mukana niitä laatimassa?
6. Myös tilintarkastajan oman työn dokumentointiin kiinnitetään jatkuvasti enemmän huomiota, miten koet niitä koskevat vaatimukset ja yleisesti laaduntarkkailun?
7. Onko pienten yhtiöiden tilintarkastuspakon poistuminen jo näkynyt konkreettisesti työssäsi? Entä miten uskot sen tulevaisuudessa vaikuttavan?

8. Uskotko, että tilintarkastuspakon poistuminen pieniltä yhtiöiltä on pysyvää tai tullaanko näitä rajoja edelleen nostamaan? Miten uskot muiden Pohjoismaiden käytäntöjen vaikuttavan?
9. Millaisina koet riippumattomuutta koskevat säännökset käytännön työn kannalta?
10. Onko uusi tilintarkastuslaki helpottanut/vaikeuttanut vastuu – kysymysten hahmottamista? Miten yleisesti koet tilintarkastajaa koskevan vastuun?

Ystävällisin terveisin,

Susanna Hoseus